

De relationele setting van vaderlijke betrokkenheid in opvoedtaken

Een studie naar het belang van het opleidingsniveau, de werkomstandigheden en de persoonlijke attituden van Nederlandse vaders

Erasmus School of Social and Behavioural Sciences

Student: Thomas van den Kieboom

Studentnummer: 485787tk

Begeleider: Katrien Helmerhorst

Datum: 16 juni 2019

Woordenaantal: 9995

Abstract

De mate van betrokkenheid die vaders in opvoedtaken tonen is in de afgelopen decennia sterk toegenomen. Daarnaast zijn de ongelijkheden in deze betrokkenheid ook gegroeid. Inzicht in verklaringen hiervan is nodig. Deze studie probeert inzichtelijk te maken wat voor rol persoonlijke attitudes en structurele condities - in de vorm van werkomstandigheden en opleidingsniveau - spelen in relatie tot vaderlijke betrokkenheid. Met behulp van een steekproef van Nederlandse vaders uit 2002 ($n = 502$) is de relatie tussen werkomstandigheden, opleidingsniveau, persoonlijke attitudes en vaderlijke betrokkenheid geanalyseerd. Geïnspireerd door Pleck (2010), is vaderlijke betrokkenheid in deze studie bestudeerd met drie dimensies: 1) activiteiten van positieve interacties, 2) indirecte verzorging en 3) warmte en responsiviteit. De analyse toont dat vaderlijke betrokkenheid als multidimensionaal fenomeen dient te worden beschouwd, dat progressieve genderrollattituden een belangrijke verklaring zijn voor de variatie in alle drie de vormen van vaderlijke betrokkenheid, dat opleidingsniveau geen directe relevantie heeft maar via genderrollattituden een ondersteunende rol speelt, dat werkomstandigheden geen vanzelfsprekende beperkende factor zijn en dat partnerkarakteristieken een belangrijke rol spelen.

Keywords: familiesysteem, opleidingsniveau, persoonlijke attitudes, vaderlijke betrokkenheid, werkomstandigheden

Inleiding

In de afgelopen decennia is zowel in theoretisch als empirisch wetenschappelijk werk toenemende aandacht voor vaderlijke betrokkenheid in de ontwikkeling van kinderen (Cabrera & Tamis-LeMonda, 2013; Pleck, 2007; Lamb & Lewis, 2010). De voornaamste reden hiervoor is dat de betrokkenheid van vaders in de opvoeding van kinderen in de afgelopen decennia flink is toegenomen (Cabrera & Tamis-LeMonda, 2013; Lamb & Lewis, 2010; Planalp & Braungart-Rieker, 2016).

De internationale variatie in vaderlijke betrokkenheid is echter zeer hoog. Zo rapporteerden Smith en Williams (2007) bijvoorbeeld dat 50% van vaders in Denemarken meer dan 28 uur per week met hun kinderen spendeert, maar dat dit percentage slechts rond de 25% in Engeland en Duitsland ligt en slechts op 10% in Frankrijk. Daarnaast hebben recente analyses van Europese en Amerikaanse populaties aangetoond dat de ongelijkheden in de betrokkenheid in de opvoeding tussen ouders van verschillende sociaaleconomische posities sterk zijn toegenomen in de afgelopen jaren (Altintas, 2016; Kalil, 2014; Sani & Treas, 2016). De betrokkenheid van vaders in de opvoeding is van belang voor de sociaalemotionele ontwikkeling van kinderen (Belsky & Jaffee, 2006; Cabrera, Fitzgerald, Bradley, & Roggman 2014; Fagan & Lee, 2012; Lamb & Lewis, 2010). Om die reden is omvangrijker inzicht in de verklaringen van deze ongelijkheden relevant.

De zoektocht naar de factoren die relevant zijn voor vaderlijke betrokkenheid is in de afgelopen jaren gestimuleerd door theoretisch werk van Cabrera en Tamis-Lemonda (2013), Cabrera et al. (2014) en Lamb en Lewis (2010). Het werk van deze auteurs benadrukt de veelzijdigheid aan zowel structurele als persoonlijke factoren die van invloed kunnen zijn op de mate van vaderlijke betrokkenheid. Onderzoekers tonen tegenwoordig toenemende aandacht voor zowel sociaal-structurele factoren zoals opleidingsniveau en werkomstandigheden als normatieve factoren zoals de attitudes van vaders zelf (Cabrera & Tamis-Lemonda, 2013; Lamb & Lewis, 2010).

Echter kent de huidige academische literatuur drie tekortkomingen. Ten eerste toont onderzoek naar de relevantie van de zojuist genoemde factoren nog inconsistente resultaten (Lamb & Lewis, 2010). Ten tweede is in weinig empirisch onderzoek aandacht voor de mogelijke wisselwerking tussen sociaal-structurele factoren en factoren zoals persoonlijke attitudes. Ten derde is ‘vaderlijke betrokkenheid’ voorheen vaak eenzijdig gedefinieerd en

onderzocht. Geïnspireerd door Pleck (2010) behandelt deze studie vaderlijke betrokkenheid als een concept dat meerdere dimensies kent. Dit maakt het mogelijk om te analyseren of verklarende factoren ‘dimensie-specifieke’ relaties vertonen (Cabrera et al., 2014). Deze en aanvullende aandachtspunten worden in het volgende hoofdstuk uitgebreider toegelicht.

In deze studie van vaderlijke betrokkenheid staat de potentiële relevantie van werkgerelateerde factoren, opleidingsniveau en persoonlijke attitudes van Nederlandse vaders centraal. De analyse van deze factoren, en de mogelijke wisselwerking tussen hen, is geïnformeerd door theoretisch en empirisch werk dat in het volgende hoofdstuk aan bod komt. De centrale vragen van de studie zijn als volgt:

- 1) *Hoe zijn werkomstandigheden, opleidingsniveau en persoonlijke attitudes van Nederlandse vaders gerelateerd aan hun betrokkenheid in opvoedtaken?*
- 2) *Hoe verschilt de relevantie van deze factoren voor diverse vormen van vaderlijke betrokkenheid van Nederlandse vaders?*

Het beantwoorden van deze vraagstelling is maatschappelijk relevant omdat het belang van vaderlijke betrokkenheid ook in de Europese politiek een onderwerp van discussie is geworden. Met de toenemende integratie van vrouwen op de arbeidsmarkt en de realisatie dat ‘het gezin’ met een ‘mannelijke broodwinner’ niet vanzelfsprekend is, is een actievere bevraging van de rol van vaders in de opvoeding relevant (O’Brien, Brandth, & Kvande, 2007; Sigle-Rushton, Goisis, & Keizer, 2013). Deze studie brengt het relatieve belang van opleidingsniveau, werkomstandigheden *en* persoonlijke attitudes in beeld in de Nederlandse context. Dit maakt duidelijker welke factoren van belang zijn voor vaderlijke betrokkenheid in een Nederlandse populatie.

Daarmee wordt tevens een kritischere evaluatie van het vaderschapsverlof mogelijk. Meer vaderschapsverlof toont een consistente relatie met hogere vaderlijke betrokkenheid in de verzorging van pasgeboren kinderen (Boll, Leppin, & Reich, 2013; Smith & Williams, 2007; Tanaka & Waldfogel, 2007). De omvang van het vaderschapsverlof varieert echter sterk in Europa. Zo kunnen vaders in Nederland en Italië minder dan zeven dagen opnemen voor een salarisvergoeding van 100%. In andere landen, bijvoorbeeld Slovenië en België, is het

vaderschapsverlof een stuk langer, maar tegen een lagere en variërende vergoeding (Belle, 2016).

De omvang van het vaderschapsverlof in Nederland is in 2019 van twee dagen uitgebreid naar eenmaal het aantal wekelijkse werkuren (Rijksoverheid, 2019). Deze omvang is nog steeds mager in vergelijking met landen zoals Litouwen, Denemarken en Portugal. Daarnaast schijnt een nieuwe vorm van ongelijkheid door de plannen van de toekomst. In een nieuwe regeling geboorteverlof vanaf 2020 wordt 70% van het vaderlijke loon voor vijf weken uitgekeerd (Koeleman & Moerman, 2018). Onderzoek wijst echter uit dat vaderschapsverlof moeizaam wordt opgepakt omdat het financieel niet aantrekkelijk genoeg is (Almqvist, 2008; O'Brien et al., 2007). Hiermee lijkt de regeling voornamelijk te zijn weggelegd voor een "happy few" die zich dit kunnen veroorloven (Jong, 2018) en is het waarschijnlijk dat de beleidsplannen groeiende tegenstellingen in vaderlijke betrokkenheid slechts versterken (Altintas, 2016; Kalil, 2014; McLanahan, 2004; Sani & Treas, 2016). Hier zal in de discussie op gereflecteerd worden.

Deze studie vervolgt nu met een bespreking van relevante theoretische en empirische literatuur. Hier komen de variabelen en opgestelde hypothesen van deze studie aan bod. Voor het beantwoorden van deze hypothesen en uiteindelijk de onderzoeksvragen is gebruik gemaakt van data van de *Netherlands Kinship Panel Study* (NKPS) uit 2002-2003. Na de uiteenzetting van de methode en resultaten is afgesloten met een discussie.

Theoretische achtergrond

Interactieve systemen

Deze studie vertrekt vanuit een theoretische achtergrond waarin vaderlijke betrokkenheid niet strikt als een individuele aangelegenheid wordt gezien. Een vader en 'zijn' betrokkenheid, bestaat namelijk binnen een interactief systeem: de familie. Cabrera et al. (2014) bieden hiervoor een scherpe conceptualisatie. In hun *Expanded Model of Father-Child Relationships* leggen zij de focus op de relatie tussen vader en kind. Zij stellen dat deze relatie tussen vader en kind niet in isolatie voorgesteld kan worden. De aanduiding van de familie als een interactief systeem wil namelijk zeggen dat het een collectie van personen bevat - de gezinsleden - en de continue interacties die tussen hen plaatsvinden (Cabrera et al., 2014). De gezinsleden en de interacties die tussen hen plaatsvinden zijn daarbij mede afhankelijk van de eigenschappen van de overige gezinsleden, hun mogelijkheden en beperkingen.

Cabrera et al. (2014) maken duidelijk dat ook dit familiesysteem niet in isolatie voorgesteld moet worden. De familie bestaat namelijk in relatie tot een omgeving die andere, ‘externe systemen’, behelst. Twee voorbeelden hiervan zijn de werkomgeving van ouders en de culturele overtuigingen die in hun omgeving dominant zijn. Cabrera et al. (2014) benadrukken hierbij dat de opvoedingsgedragingen van ouders en hun attitudes hierover, mede gevormd worden door de karakteristieken van deze externe systemen. Hiermee bieden zij in hun model aandacht voor zowel directe als indirecte paden waardoor vaderlijke betrokkenheid gevormd wordt. Zo stellen zij dat iedere vader een directe invloed uitoefent op de ontwikkeling van kinderen door zijn persoonlijke betrokkenheid. Daarnaast is deze betrokkenheid onderhevig aan indirecte vorming vanuit externe systemen. Zo kunnen de werkomstandigheden van zowel vader als moeder een tijdsdruk uitoefenen op hun beschikbaarheid, wat weer specifieke omgangsvormen in opvoedtaken teweeg kan brengen (Cabrera et al., 2014).

De vader en de familie: ingebed in een speelveld van mogelijkheden en beperkingen

Deze visie van vaderlijke betrokkenheid die Cabrera et al. (2014) presenteren, sluit goed aan bij theoretisch sociologisch werk waarin de relatie tussen persoonlijke *agency* en structuur centraal staat. De wijze waarop de relatie tussen *agency* en structuur in deze studie wordt geconceptualiseerd is geïnspireerd door werk van Elder-Vass (2010) en Porpora (1998). Eén van de centrale speerpunten uit hun werk is de stelling dat menselijke *agency* altijd bestaat in relatie tot structurele condities van mogelijkheidsvoorwaarden en beperkingen. Echter laat deze stelling veel vragen open ten aanzien van het gebruik van de termen *agency* en structuur (zie Elder-Vass, 2010; Porpora, 1998).

In deze studie wordt *agency* gedefinieerd als *de mogelijkheid van menselijke actoren om vanuit hun intrinsieke reflexiviteit te kunnen handelen*, daar waar structurele condities gedefinieerd kunnen worden als *relatief duurzame verhoudingen tussen sociale posities en de verschillende beperkingen en mogelijkheden die kenmerkend zijn voor deze verschillende sociale posities* (Elder-Vass, 2010, pp. 64-86; Porpora, 1989, p. 349).

In deze definitie van sociale structuren zijn twee gerelateerde zaken van belang. Ten eerste de sensitiviteit dat structurele condities zowel beperkend als ondersteunend zijn aan de mogelijkheid tot actie en reflexiviteit van menselijke actoren. Ten tweede de sensitiviteit dat structurele condities langs sociale posities gestratificeerd zijn. Dit wil zeggen dat structurele

condities, en de inherente mogelijkheden en beperkingen die hierin verwickeld liggen, verschillen voor mensen in verschillende sociale posities (Elder-Vass, 2010). Dit betekent dat mensen, bijvoorbeeld op basis van hun leeftijd, inkomsten, gender of opleidingsniveau, te maken hebben met verschillende mogelijkheden en beperkingen in verhouding tot mensen in andere sociale posities.

Betrokkenheid in opvoedtaken in context

De theoretische bagage die zojuist is verzameld maakt ons sensitief voor het feit dat de betrokkenheid van vaders niet als een strikt persoonlijke ‘karakteristiek’ geanalyseerd kan worden. Een mens is geen gesloten, maar een gedeeltelijk open systeem; zo ook de familie waarin hij of zij zich bevindt. In deze studie betekent dit dat de betrokkenheid die een vader toont en de keuzes die hij maakt in relatie tot ‘zijn’ betrokkenheid, altijd ingebed zijn in een omgeving waarin structurele condities zowel mogelijkheden als beperkingen kunnen creëren. In deze studie is daarom enerzijds aandacht voor de persoonlijke attitudes van vaders en anderzijds aandacht voor de werkomstandigheden en het opleidingsniveau van vaders. Deze twee laatste factoren zijn twee structurele condities die een vader voorzien van een sociale positie. Daarmee kunnen zij hem zowel beperkingen als mogelijkheden bieden.

De conceptualisatie van vaderlijke betrokkenheid in opvoedtaken

In de afgelopen jaren is een toenemende aandacht te zien voor de verscheidende vormen waarin vaderlijke betrokkenheid zich kan voordoen en de mogelijke verklaringen van vaderlijke betrokkenheid in deze verschillende vormen (Keizer, 2015; Lamb & Tamis-LeMonda, 2004; Pleck, 2007). Zo ook in deze studie.

De afhankelijke variabele in deze studie is de ‘vaderlijke betrokkenheid in opvoedtaken’ van Nederlandse vaders. In deze studie is gebruik gemaakt van een revisie van de “Lamb-Pleck conceptualization” van vaderlijke betrokkenheid (Pleck, 2010, p. 59). Pleck (2010) maakt een onderscheid tussen drie hoofddimensies in vaderlijke betrokkenheid: 1) activiteiten van positieve betrokkenheid, 2) warmte en responsiviteit en 3) controle. Daarnaast beschrijft hij twee sub-dimensies: 4) indirecte verzorging en 5) proces-verantwoordelijkheid. In deze studie zijn drie vormen van vaderlijke betrokkenheid bestudeerd: 1) activiteiten van positieve betrokkenheid, 2) warmte en responsiviteit en 3) indirecte verzorging. De overige dimensies ‘controle’ en ‘proces-

verantwoordelijkheid' kunnen in deze studie niet worden getoetst, omdat de gebruikte dataset zich hiervoor helaas niet leent.

Activiteiten van positieve betrokkenheid verwijzen naar positieve persoonlijke interacties tussen vader en kind die de ontwikkeling van het kind ondersteunen. Hierbij kan gedacht worden aan zowel speelactiviteiten als ondersteuning bij educatieve doeleinden zoals het samen lezen van boeken of het helpen met huiswerk (Pleck, 2010). De dimensie *warmte en responsiviteit* betreft kwalitatieve interacties tussen ouder en kind. Hierbij staan affectieve en verzorgende interacties centraal. Hierbij kan gedacht worden aan het knuffelen van kinderen, het wassen van kinderen of verzorging bij ziekte (Pleck, 2010). *Indirecte verzorging* betreft activiteiten die een ouder uitvoert *voor* het kind, maar niet in directe interactie *met* het kind (Pleck, 2010). Hierbij kan gedacht worden aan het aanschaffen van middelen en het regelen van diensten voor het kind: bijvoorbeeld het aanschaffen van kleding, het maken van afspraken met een tandarts of oppas en het transporteren van een kind naar dergelijke diensten, school of een vereniging waar het kind lid van is.

Pleck (2010) stelt dat onderzoek naar de specificiteit van de dimensies inconsistent is. De mate waarin de dimensies gerelateerd of onafhankelijk van elkaar zijn, hangt af van de items die worden gebruikt, het aantal items dat wordt gebruikt en de steekproefgrootte (Pleck, 2010). Hierbij zou sprake kunnen zijn van 'dimensie-specifieke' relaties. Dit wil zeggen dat een bepaalde onafhankelijke variabele niet op dezelfde wijze gerelateerd is aan het gehele concept 'vaderlijke betrokkenheid', maar verschilt in relatie met de specifieke dimensies hiervan (Cabrera et al., 2014).

Het onderscheid tussen verschillende dimensies van vaderlijke betrokkenheid in deze studie maakt het mogelijk om te kijken of vaders in verschillende mate actief zijn in deze vormen van vaderlijke betrokkenheid. Daarnaast maakt het onderscheid het mogelijk om te kijken of de verschillende verklarende factoren die in deze studie zijn betrokken - opleidingsniveau, werkomstandigheden en persoonlijke attitudes – verschillende relaties vertonen met deze dimensies van vaderlijke betrokkenheid. Hieronder wordt toegelicht wat voor relaties verwacht worden tussen de verschillende vormen van vaderlijke betrokkenheid en de onafhankelijke variabelen die in deze studie zijn geanalyseerd.

Intergereleerde verklaringen: opleidingsniveau, werkomstandigheden en persoonlijke attituden

Op basis van de geraadpleegde theoretische literatuur zijn in deze studie de relaties tussen opleidingsniveau, werkomstandigheden, persoonlijke attituden en vaderlijke betrokkenheid bestudeerd. De verwachte relaties zijn weergegeven in figuur 1.

Opleidingsniveau en genderrolattituden

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat ouders met een hoger opleidingsniveau meer tijd investeren in ondersteunende activiteiten voor de ontwikkeling van kinderen dan mensen met een relatief laag opleidingsniveau (Goldscheider, Bernhardt, & Lappegard, 2015; Lareau, 2002; McLanahan, 2004). Zo vonden Kalil, Ryan en Corey (2012) dat moeders met een hoger opleidingsniveau meer tijd investeren in zowel de algemene verzorging, speelactiviteiten als educatieve stimulering van hun kinderen. Aanvullend hebben Altintas (2016) en Sani en Treas (2016) aangetoond dat de omvang van deze tijdsinvesteringen in de afgelopen decennia een stuk harder is gegroeid voor hogeropgeleide ouders dan laagopgeleide ouders, leidend tot grotere ongelijkheden.

Engeland en Srivastava (2013) stellen dat de verschillen in de betrokkenheid in de opvoeding tussen ouders met een verschillend opleidingsniveau niet volledig verklaard kunnen worden door een groei in inkomen, een vermindering van werkuren of het uitbesteden van opvoedtaken (bijvoorbeeld door een toename in het aantal betaalde verzorgers dat hoogopgeleide ouders inhuren). Zij stellen daarom dat de verschillen door attituden dienen te worden verklaard.

Een mogelijke verklaring zijn de verschillende genderrolattituden die mensen van verschillende opleidingsniveaus hebben. De positieve relatie tussen het opleidingsniveau van zowel mannen als vrouwen en progressieve attituden, waaronder progressieve genderrolattituden, is aangetoond in eerder onderzoek (Chatard & Selimbegovic, 2007; Goldscheider, Goldscheider, & Rico-González 2014; Goldscheider et al., 2015).

Verskillende studies hebben aangetoond dat progressievere genderrolattituden onder vaders en moeders samenhangen met meer vaderlijke betrokkenheid in de opvoeding (Keizer, 2015; Gaertner, Spinrad, Eisenberg, & Greving, 2007). De redenering voor de relevantie van genderrolattituden is dat de ideeën die mensen hebben over verschillende genderverhoudingen samenhangen met de ideeën die men heeft met betrekking tot de wenselijke rolverdeling in de

familie (Deutsch, Lussier, & Servis, 1993). Mensen met ‘traditionele’ ideeën over genderverhoudingen zouden ook ‘traditionele’ ideeën hebben over de verdeling van taken en verantwoordelijkheden in het gezin. In dergelijke ‘traditionele’ gezinnen zou de directe verzorging van de kinderen een ‘moederlijke’ taak zijn (Gaertner et al., 2007; McKelley & Rochlen, 2016). Paquette, Bolté, Turcotte, Dubeau en Bouchard (2000) hebben aangetoond dat vaders met traditionele attitudes, minder betrokken zijn in de directe verzorging van hun kinderen en in speelactiviteiten met kinderen. Echter is door Gaunt (2006) geen relatie gevonden tussen genderrollattituden en vaderlijke betrokkenheid. Dit zet aan tot verdere toetsing.

Op basis van deze literatuur is nagegaan of dat vaders met een hoger opleidingsniveau meer betrokkenheid tonen in opvoedtaken. Vervolgens is gekeken of dat progressievere genderrollattituden samenhangen met meer vaderlijke betrokkenheid. Op basis van Gaertner et al. (2007) en Paquette et al. (2000) is de verwachting dat progressieve genderrollattituden vooral relevant zijn voor de betrokkenheid die vaders tonen in warmte en responsiviteit en activiteiten van positieve interacties. Tevens is getoetst of dat de relatie tussen opleidingsniveau en de vormen van vaderlijke betrokkenheid gemedieerd wordt door hun genderrollattituden. Dit heeft geleid tot de volgende vier hypothesen:

H1: Een hoger opleidingsniveau van vaders hangt samen met een hogere betrokkenheid in opvoedtaken.

H2: Vaders met progressievere genderrollattituden tonen een hogere betrokkenheid in de opvoedtaken.

H3: Progressieve genderrollattituden van vaders zijn in sterkere mate relevant voor activiteiten van positieve interacties en warmte en responsiviteit dan voor indirecte verzorging.

H4: De relatie tussen opleidingsniveau en de betrokkenheid in opvoedtaken wordt gemedieerd door de persoonlijke genderrollattituden die respondenten hebben.

Werkomstandigheden: omvang werkaanstelling en autonomie over werkuren

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat de omvang van de werkaanstelling van vaders negatief samenhangt met de tijd die zij spenderen met hun kinderen (Hook, 2012; Hook & Wolfe, 2012;

Roeters, Van Der Lippe, Kluwer, 2009; Verhoef, Roeters, & Van Der Lippe, 2016). Hofferth (2003) heeft een negatieve associatie aangetoond tussen de werkuren van vaders en zowel de interactietijd met kinderen en de indirecte verzorging van kinderen. Deze associatie wordt veelal verklaard door de redenering dat vaders die meer tijd op het werk spenderen, minder mogelijkheid hebben om betrokkenheid te tonen naar hun kinderen (Coverman, 1985; Hook & Wolfe, 2012).

England en Srivastava (2013) hebben echter aangetoond dat ouders met een hoger opleidingsniveau meer tijd investeren in opvoedtaken, ondanks het feit dat hun werkaanstelling gemiddeld een grotere omvang heeft. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat ouders die hoogopgeleid zijn, meer autonomie hebben over de indeling van hun werkuren. De redenering hier is dat de mate waarin de werkomvang als beperking functioneert voor betrokkenheid in opvoedtaken, afhankelijk is van de autonomie die men heeft over de indeling van werkuren. Mensen met meer autonomie zouden hun werkuren flexibeler kunnen vormgeven waardoor zij ook meer ruimte overhouden voor betrokkenheid in het familielevens (Fleetwood, 2007).

Verhoef et al. (2016) hebben een dergelijke verklaring getoetst. Daar waar zij wel een significant negatieve relatie vonden tussen de werkuren van ouders en de tijd die ouders voor hun kinderen beschikbaar zijn, vonden zij geen significante relatie tussen de flexibiliteit van werkuren van ouders en de tijd die zij beschikbaar zijn voor de verzorging van hun kinderen. Echter vond Byron (2005) in een meta-analyse dat minder flexibiliteit in werkuren in een meerderheid van studies samenhang met sterkere frictie tussen het werk- en familielevens en het familie- en werklevens.

Aan de hand van deze literatuur is het interessant om de mogelijke rol van de omvang van de werkaanstelling en de autonomie over de indeling van werkuren nogmaals te analyseren. In deze studie is namelijk een onderscheid gehanteerd tussen ‘activiteiten van positieve interacties’, ‘warmte en responsiviteit’ en ‘indirecte verzorging’. Met dit onderscheid is het mogelijk om te kijken of de werkomstandigheden van respondenten relevant zijn voor meerdere, geen, of slechts één van deze vormen van vaderlijke betrokkenheid.

Op basis van het werk van Hofferth (2003), Hook (2012), Hook en Wolfe (2012) en Verhoef et al. (2016) is de verwachting dat de werkomstandigheden zowel relevant zijn voor directe betrokkenheid in de vorm van ‘activiteiten van positieve interacties’ en ‘warmte en responsiviteit’ en indirecte betrokkenheid in de vorm van ‘indirecte verzorging’. Op basis van de

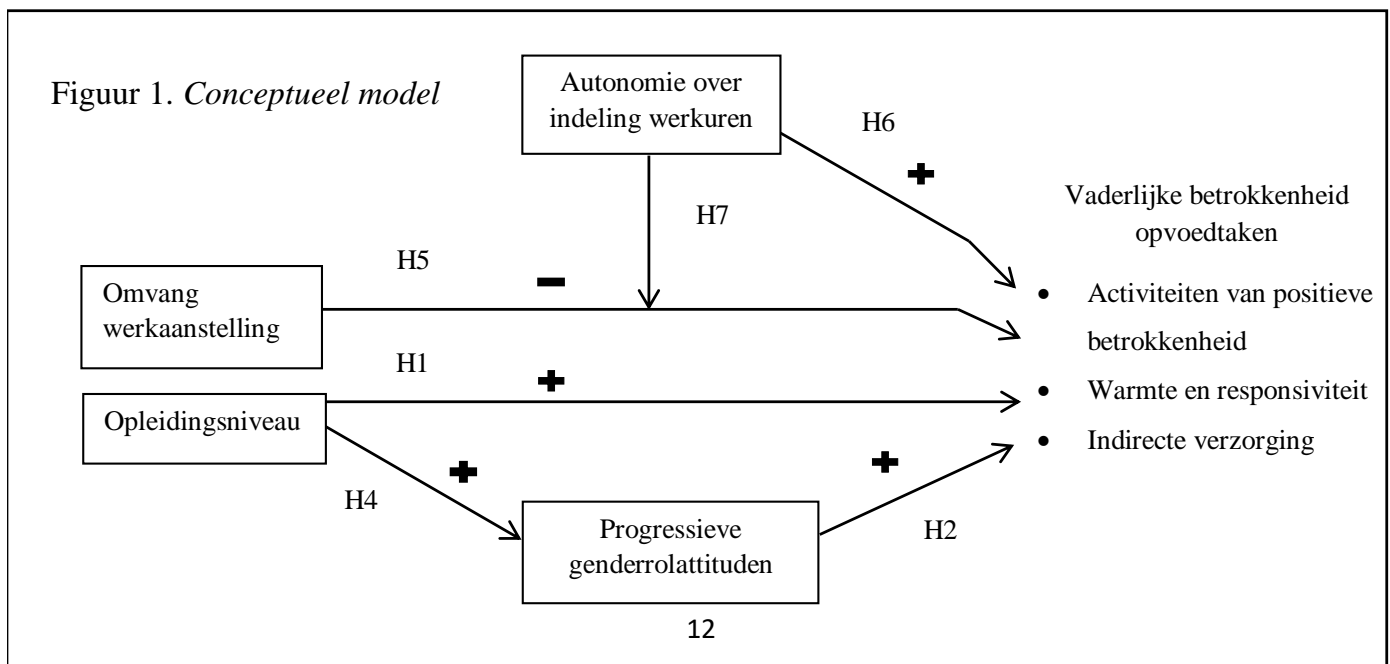
meta-analyse van Byron (2005) en de studie van Verhoef et al. (2016) is getoetst of dat vaders die meer autonomie over de indeling van hun werkuren hebben, meer betrokkenheid in opvoedtaken tonen. Aanvullend is gekeken of dat het verwachte verband tussen de omvang van de werkaanstelling en de vaderlijke betrokkenheid in opvoedtaken, een interactie-effect vertoont met de mate waarin mensen autonomie ervaren over hun werkuren. De verwachting hierbij is dat de negatieve impact van een grotere werkaanstelling minder sterk is voor vaders met veel autonomie over de indeling van hun werkuren en sterker is voor vaders met weinig autonomie over de indeling van hun werkuren. Dit heeft geleid tot de laatste drie hypothesen van deze studie:

H5: Een grotere omvang werkaanstelling van vaders hangt samen met een lagere betrokkenheid in opvoedtaken.

H6: Vaders met een hogere autonomie over de indeling van hun werkuren tonen een hogere betrokkenheid in opvoedtaken.

H7: De relatie tussen de omvang van de werkaanstelling van vaders en hun betrokkenheid in opvoedtaken heeft een interactie-effect met de autonomie die zij over de indeling van werkuren hebben.

De zojuist gepresenteerde hypothesen (met uitzondering van hypothese 3) zijn grafisch weergegeven in onderstaande figuur 1.

Controlevariabelen

Zoals eerder is benadrukt is deze studie geïnformeerd door theoretisch en empirisch werk waarin de familie als een interactief systeem wordt geconceptualiseerd. Bij het bestuderen van specifieke relaties binnen dit systeem dient dan rekening te worden gehouden met de karakteristieken van andere leden van dit familiesysteem (Cabrera & Tamis-LeMonda, 2013; Cabrera et al., 2014). Daarom zijn in deze studie enkele controlevariabelen gebruikt. Helaas kon geen rekening worden gehouden met karakteristieken van de kinderen van vaders. Hier wordt in de discussie op gereflecteerd.

Leeftijd respondenten

Onderzoek heeft aangetoond dat de leeftijd van ouders relevant kan zijn voor hun betrokkenheid in de opvoeding. Hoe ouder ouders zijn, hoe meer emotionele stabiliteit en zelfcontrole zij ervaren. Dit zou ouders helpen in het omgaan met de spanningen van het ouderschap en zo positief samenhangen met meer betrokkenheid (Castillo, Welch, & Sarver, 2011; Verhoeven, Junger, Aken, Dekovic, & Aken, 2007). Om deze reden is het relevant om te controleren voor de leeftijd van respondenten.

Werkomstandigheden en opleidingsniveau van partners

Op basis van de redenering dat de werkaanstelling van vaders relevant kan zijn voor hun betrokkenheid in de opvoedtaken, is tevens gecontroleerd voor de werkaanstelling van partners. Het zou vanuit dezelfde redenering namelijk niet vreemd zijn dat in gezinnen waar partners een zwaardere werklast hebben, meer betrokkenheid van de vader wordt 'vereist'. Zowel Casper en O'Connell (1998) als Keizer (2015) hebben aangetoond dat de werkaanstelling van partners positief samenhangt met de betrokkenheid die vaders in relatie tot opvoedtaken tonen.

Daarnaast is het opleidingsniveau van partners als controlevariabel gebruikt. De verwachting is dat partners met een hoger opleidingsniveau, gemiddeld progressievere genderrolattituden hebben (Chatard & Selimbegovic, 2007; Goldscheider et al., 2014; Goldscheider et al., 2015). Ook dit kan de relatieve verdeling van opvoedtaken in een gezin en de rol die een vader hierin heeft, mede vormgeven.

Gezinsinkomen

Onderzoek heeft aangetoond dat een hoger inkomen van ouders samenhangt met een hogere mate van ondersteuning die zij bieden in de ontwikkeling van hun kinderen (Conger, Conger, & Martin, 2010; Kalil, 2014). Verschillende studies hebben de relevantie van inkomen en een gerelateerde mate van financiële stress aangetoond in onderzoek naar opvoedingspraktijken. Zo is aangetoond dat het inkomen van een familie positief samenhangt met investeringen in opvoedkundige activiteiten (Conger et al., 2010; Bradley & Corwyn, 2002) en hebben studies in verscheidende landen aangetoond dat economische moeilijkheden, door middel van relatieconflicten, negatief samenhangen met de effectiviteit en consistentie van opvoedingsgedrag (Benner & Kim, 2010; Conger et al., 2002; Parke et al., 2004; Solantaus, Leinonen, & Punamaki, 2004). Deze literatuur maakt duidelijk dat het gezinsinkomen een rol kan spelen in de betrokkenheid die vaders tonen. Daarom is hiervoor gecontroleerd in deze studie.

Wetenschappelijke relevantie van deze studie

De huidige studie is wetenschappelijk relevant om een drietal redenen. Ten eerste zijn de resultaten uit onderzoek waarin de interactieve relaties tussen werkomstandigheden, opleidingsniveau en persoonlijke attitudes zijn onderzocht, nog inconsistent (Lamb & Lewis, 2010). Zo toont onderzoek naar de relevantie van genderrolattituden en de rol van autonomie over de indeling van werkuren inconsistente bevindingen (Byron, 2005; Gaunt, 2006; Hofferth, 2003; Hooks, 2012; Keizer, 2015; Pleck, 1997). Deze studie maakt het mogelijk om hun relatieve significantie en onderlinge afhankelijkheden zichtbaar te maken.

Ten tweede is onderzoek naar het relatieve belang van zowel opleidingsniveau, werkaanstelling en persoonlijke attitudes nog schaars in Nederland. Een mooie uitzondering is werk van Holland de Graaf, Hoogenboom, Roos, & Bucx (2018). Zij bestudeerden de associaties tussen inkomen, opleidingsniveau en werkaanstelling met enerzijds ondersteunende opvoedingsstrategieën en anderzijds controlerende opvoedingsstrategieën. Zij kwamen tot de conclusie dat de associaties tussen inkomen, opleidingsniveau en werkaanstelling en de opvoedingsstrategieën grotendeels vergelijkbaar functioneren voor vaders en moeders. Deze studie functioneert hier als aanvulling.

Ten derde is in deze studie een drievoudig onderscheid gehanteerd in de vaderlijke betrokkenheid. Dergelijk onderscheid is in het verleden verwaarloosd (Keizer, 2015), maar kan relevant zijn omdat verklarende factoren dimensie-specifiek kunnen zijn (Cabrera et al., 2014). Zo heeft Hofferth (2003) in een Amerikaanse studie een negatieve associatie aangetoond tussen de werkuren van een vader en de interactietijd met diens kinderen en de indirecte verzorging, maar niet met de overige dimensies die zij bestudeerde.

Daarnaast heeft Keizer (2015) een driedig onderscheid gebruikt in een studie van vaderlijke betrokkenheid. Zij vond voor alle drie de vormen van vaderlijke betrokkenheid een significante invloed van persoonlijke attituden. De huidige studie vult daarbij aan door te kijken of genderrolattituden als verklaringsmechanisme functioneren voor opleidingsniveau en door te kijken of autonomie over de indeling van werkuren een relevante factor is. Aanvullend is het betrekken van de autonomie over de indeling van werkuren interessant vanwege een verschil met het onderzoek van Verhoef et al. (2016). In deze studie is de daadwerkelijke frequentie van de betrokkenheid die vaders tonen gebruikt, daar waar Verhoef et al. (2016) een ‘beschikbaarheid’ tot betrokkenheid hebben getoetst.

Methode

Participanten

Voor de analyses in deze studie is gebruik gemaakt van de eerste steekproef van de *Netherlands Kinship Panel Study* (NKPS) uit 2002-2003. De NKPS is het Nederlandse onderdeel van *The Generations & Gender Programme*, een Europees samenwerkingsverband voor de uitwisseling van nationale en internationale onderzoeksgegevens (Generations & Gender Programme, n.d.). De NKPS is een grootschalige multi-method en multi-actor panelstudie met betrekking tot familiale banden en bevat karakteristieken van zowel vaders als partners (hun leeftijd, inkomen, werkomstandigheden, attituden en opleidingsniveau). Dit maakt het mogelijk om vaderlijke betrokkenheid in opvoedtaken te bestuderen binnen een onderling afhankelijk familiesysteem (Cabrera et al., 2014).

De NKPS is in 2002-2003 voor het eerst afgenomen onder een representatieve steekproef van Nederlandse volwassenen tussen de leeftijden van 18 en 79 jaar die in privéhuishoudens wonen in Nederland (Dykstra et al., 2005). Deze eerste wave had een respons van 45%, wat resulteerde in 8161 participerende families. Deze responsgrootte is vergelijkbaar met andere

grootschalige familie vragenlijsten in Nederland (Leeuw & Heer, 2002). Van de 8161 families die hebben meegedaan in de NKPS van 2002-2003, zijn in deze studie slechts cases geanalyseerd die antwoord hebben gegeven op vragen die in deze studie centraal staan. Het uiteindelijke aantal respondenten voor de huidige studie is daarmee 502.

Tabel 1 geeft een beschrijvende weergave van de bestudeerde onafhankelijke variabelen en controlevariabelen. Hierin is te zien dat de spreiding van gezinsinkomen, werkaanstelling van vader, werkaanstelling van partner en de leeftijd van vaders hoog is. De werkaanstelling van vaders is gemiddeld groter dan die van partners. Ook hun opleidingsniveau is gemiddeld hoger dan dat van hun partners. De steekproef bevat qua opleidingsniveau vooral vaders met een afgerond hbo niveau en partners met een afgerond mbo/kmbo niveau.

Tabel 1: *Descriptieve weergave onafhankelijke variabelen en controlevariabelen*

Variabelen	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	Schaalgrootte
Progressieve genderrolattituden	3.87	0.69	1.4 - 5.0	1 - 5
Omvang werkaanstelling vader	32.02 uur	15.32 uur	0 – 80 uur	n.v.t
Autonomie over indeling werkuren	2.18	1.02	1 - 4	1 - 4
<i>Controlevariabelen</i>				
Leeftijd vader	43.89	7.93	25 - 68	n.v.t
Omvang werkaanstelling partner	15.1 uur	13.3 uur	0 – 50 uur	n.v.t
Gezinsinkomen	2658,68 euro	1752,08 euro	0 – 21000 euro	n.v.t
Opleidingsniveau vader	%	Opleidingsniveau partner		%
Lagere school niet afgemaakt	.4%	Lagere school niet afgemaakt		1.4%
Lagere school	3.8%	Lagere school		3.6%
Lbo/huisschool/lhno	11,8%	Lbo/huisschool/lhno		17.5%
Mavo, ulo, mulo	10%	Mavo, ulo, mulo		12.9%
Havo, mms	3.6%	Havo, mms		6.4%
Vwo, atheneum, gymnasium	2.2%	Vwo, atheneum, gymnasium		2.4%
Mbo, kmbo	28.1%	Mbo, kmbo		29.1%
Hbo	28.7%	Hbo		20.9%
Universitair onderwijs	8.6%	Universitair onderwijs		4.6%
Postacademisch	3.0%	Postacademisch		1.2%

Note: de modus van opleidingsniveau is dikgedrukt weergegeven.

Steekproefprocedures

De steekproef van de NKPS betreft een steekproef van particuliere huishoudens in Nederland. Op basis van een adressendatabase van Cendris (een dochterbedrijf van PostNL) is contact opgenomen met een willekeurige selectie van huishoudens uit deze database. Onder deze deelnemers is op twee manieren data verzameld. Ten eerste zijn persoonlijke interviews georganiseerd. Hierbij is gebruik gemaakt van een computer (Computer Assisted Personal Interview). Ten tweede is een zelf-geadmistreerde vragenlijst afgenomen onder respondenten.

De data van de NKPS is openbaar. De privacy van respondenten is gewaarborgd door geanonimiseerde data. De dataverzameling is verlopen in overeenkomst met ethische richtlijnen van de *International Statistical Institutes declaration on professional ethics* (Generations & Gender Programme, n.d.). Tevens zijn evaluatieformulieren opgestuurd naar alle respondenten. Deze is door 33% van de respondenten ingevuld. Daarnaast zijn verschillende betrouwbaarheidscontroles uitgevoerd waarmee onbetrouwbare data is verwijderd uit de database (Dykstra et al., 2005).

Meetinstrumenten

Betrokkenheid in opvoedtaken

De vaderlijke betrokkenheid in opvoedtaken is gemeten met een onderscheid in de dimensies 1) *activiteiten van positieve betrokkenheid*, 2) *warmte en responsiviteit* en 3) *indirecte verzorging*.

Activiteiten van positieve betrokkenheid zijn gemeten met twee vragen. Respondenten hebben aangegeven hoe vaak zij in de afgelopen week de volgende activiteiten met hun kinderen hebben gedaan: “*voorlezen*”, “*thuis spelletjes doen, computeren, tekenen*”. Respondenten hebben bij deze vragen kunnen kiezen uit drie antwoordcategorieën: 1 = *niet*, 2 = *een enkele keer*, 3 = *meerdere keren*. Van deze vragen is vervolgens een gemiddelde schaal berekend ($\alpha = 0.76$).

Warmte en responsiviteit is gemeten met één vraag. Vaders hebben hierbij aangegeven hoe vaak zij, ten opzichte van hun partner, voorzien in het “*wassen en aankleden*” van hun kinderen. Respondenten hebben op deze vraag kunnen antwoorden met behulp van een 1 tot en met 5 schaal, waar 1 = *altijd door partner*, 2 = *meestal door partner*, 3 = *in gelijke mate*, 4 = *meestal door mij* en 5 = *altijd door mij* betekent.

Indirecte verzorging is gemeten met één item. Vaders hebben aangegeven hoe vaak zij, ten opzichte van hun partner, voorzien in het “kinderen naar school, crèche of oppas brengen”. Respondenten hebben op deze vraag kunnen antwoorden met behulp van een 1 tot en met 5 schaal, waar 1 = *altijd door partner*, 2 = *meestal door partner*, 3 = *in gelijke mate*, 4 = *meestal door mij* en 5 = *altijd door mij* betekent.

Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van respondenten is gemeten door middel van een categorische vraag waarbij respondenten hun hoogste behaalde opleidingsniveau konden aangeven. Zij konden hierbij een keuze aangeven van 1 tot en met 10, waarbij 1 = “*lagere school niet afgemaakt*”, 2 = *lagere school inclusief vgl*”, 3 = *lbo, huisschool, lhno*”, 4 = “*mavo, ulo, mulo*”, 5 = “*havo, mms*”, 6 = *vwo, hbs, atheneum, gymnasium*”, 7 = *mbo, kmbo*”, 8 = *hbo, kandidaats*”, 9 = *universitair*”, 10 = “*postacademisch (bv. notariaat, artsexamen, doctorstitel)*” betekent.

Deze antwoordcategorieën zijn vervolgens gehercodeerd naar de *International Standard Classification of Education (ISCED)* schaal (CBS, 2017). Dit heeft geleid tot een collectie van categorieën die zich bevinden op een spreiding van 0 tot en met 800. Mensen uit de eerste categorie van de originele vraag hebben een waarde van 0 op de ISCED schaal. Mensen uit de tweede categorie een waarde van 100, mensen uit de derde categorie een waarde van 243, mensen uit de vierde categorie een waarde van 244, mensen uit de vijfde categorie een waarde van 343, de mensen uit de zesde categorie een waarde van 344, mensen uit de zevende categorie 252, mensen uit de achtste categorie een waarde van 640, mensen uit de negende categorie een waarde van 700¹ en mensen uit de tiende categorie een waarde van 800.

Genderrolattituden

De genderrolattituden van respondenten zijn gemeten met vijf stellingen. Twee voorbeelden zijn als volgt: “*Het is onnatuurlijk als vrouwen in een bedrijf leiding uitoefenen over mannen*” en “*De taken en verantwoordelijkheden in een relatie kunnen het best verdeeld worden volgens de gewoonten, tradities en regels die altijd hebben gegolden*”. Respondenten konden deze stellingen beantwoorden met een waarde van 1 (*helemaal mee eens*) tot en met 5 (*helemaal mee oneens*). Hogere waarden geven progressieve genderrolattituden aan. De vijf stellingen laden allen op één factor. Van deze vijf stellingen is een gemiddelde schaal geconstrueerd ($\alpha = 0.77$).

Omvang werkaanstelling

De omvang werkaanstelling van respondenten is gemeten door middel van een open vraag waarin zij het aantal werkuren per dag konden noteren. Deze zijn bij elkaar opgeteld om tot een weektotaal te komen. In het geval van meerdere banen zijn de uren van deze verschillende functies bij elkaar opgeteld.

Autonomie indeling werkuren

De autonomie over de indeling van werkuren van respondenten is gemeten door middel van de volgende vraag: “*Hoeveel vrijheid heeft u bij het bepalen van uw werktijden en werkdagen?*”. Respondenten konden hierop als volgt antwoorden: *1 = geen vrijheid, 2 = enige vrijheid, 3 = redelijk veel vrijheid, 4 = bepaalt zelf tijden en / of dagen.*

Controlevariabelen

Zoals in tabel 1 is te zien is in de studie gecontroleerd voor een viertal variabelen. Ten eerste is gecontroleerd voor de leeftijd van respondenten zelf. Daarnaast is gecontroleerd voor de werkaanstelling van partners en het opleidingsniveau van partners. Deze twee variabelen zijn op eenzelfde wijze gemeten als bij vaders.

Tevens is gecontroleerd voor het inkomen van vaders en partners. Onder dit inkomen wordt ofwel inkomen uit arbeid of inkomen in de vorm van uitkeringen verstaan. Dit inkomen is op twee manieren gemeten. Ten eerste hebben vaders en partners op een continue schaal aangegeven wat voor inkomen zij hebben. Daarnaast hebben zij de mogelijkheid gehad om met behulp van categorieën met een spreiding van 250 euro aan te geven wat voor inkomsten zij hebben. Wanneer zij van de categorieën gebruik hebben gemaakt, is voor hen het gemiddelde uit de betreffende categorie berekend. Bij het gebruik van deze categorieën zorgt dit er dus voor dat de inschatting van de variabele enigszins (maximaal 124 euro) kan afwijken. Deze inkomsten, uit zowel arbeid als uitkeringen van zowel vader als partner, zijn samen omgevormd tot één continue schaal gezinsinkomen.

Data analyse

Voor de analyses is gebruik gemaakt van SPSS. Vanuit de gebruikte NKPS dataset zijn ten eerste alleen vaders geselecteerd waarvan de leeftijd bekend is en die een partner hebben. Vervolgens zijn ontbrekende waarden handmatig opgespoord. Hieruit bleek dat de omvang van de werkaanstelling van vaders en partners sterk waren vertegenwoordigd in de ontbrekende waarden. Naar aanleiding van nader onderzoek bleek dat 27 vaders en 141 partners die geen werkuren hadden ingevuld, aan hebben gegeven op het moment werkloos te zijn. Hier was initieel geen rekening mee gehouden in de selectiecriteria. Voor deze respondenten is de waarde '0' ingevuld bij hun werkuren zodat de 27 werkloze vaders en 141 werkloze partners alsnog zijn betrokken in de analyse.

Aanvullend zijn voor de continue variabelen – leeftijd vaders, gezinsinkomen, werkuren vaders en werkuren partners – descriptieve analyses gedraaid in SPSS om univariate outliers te identificeren (Tabachnick & Fidell, 2013). Op basis van advies van Tabachnick en Fidell (2013) zijn voor deze variabelen z scores berekend. Waarden met een z score van 3.29 zijn potentiële outliers (Tabachnick & Fidell, 2013, p. 73). Gezinsinkomen toont zes potentiële outliers (skewness = 3.3 en kurtosis = 23). Op basis daarvan zijn deze zes waarden met een z score van meer dan 3.29 op deze variabele omgezet naar z scores van 3.29. Vervolgens zijn scatterplots tussen gezinsinkomen en de verschillende vormen van vaderlijke betrokkenheid geraadpleegd. Zij tonen een verbetering in de lineariteit van de variabele gezinsinkomen. De overige variabelen tonen geen problematische afwijkingen.

Aanvullend zijn multivariate outliers geïdentificeerd met Mahalanobis distance. Op advies van Tabachnick en Fidell (2013) is hierbij een conservatief significantieniveau gehanteerd ($p < .001$). De analyse toont acht multivariate outliers met $p < .001$. In navolging van Tabachnick en Fidell (2013) zijn deze cases uit de selectie verwijderd omdat deze cases de inschatting van standaardafwijkingen te drastisch beïnvloeden. Een aanvullende check met deze outliers leverde overigens geen sterke veranderingen op in de verdeling van (in)significante variabelen en hun coëfficiënten.

Vervolgens is geanalyseerd of er sprake is van multicollineariteit tussen variabelen. Multicollineariteit kan optreden wanneer zeer sterke correlaties bestaan tussen de onafhankelijke variabelen. De analyse leverde geen problematische multicollineariteit op (Tabachnick & Fidell, 2013). Zoals beschreven zijn in de regressie ook interactie-effecten getoetst. Deze interacties

tonen wel problematische VIF waarden. Hiervoor is de omvang werkaanstelling van vaders gecentreerd om inflatie tegen te gaan (Tabachnick & Fidell, 2013).

Tot slot zijn de regressiemodellen gedraaid voor de drie verschillende vormen van vaderlijke betrokkenheid. Er is gebruik gemaakt van een stapsgewijze multivariate regressie. In de eerste stap zijn voor de drie vormen van vaderlijke betrokkenheid de relaties met het opleidingsniveau van vaders, hun genderrolattituden, omvang werkaanstelling en autonomie over indeling werkuren getoetst. Dit zijn de modellen 1a, 1b en 1c. In de tweede stap zijn de controlevariabelen toegevoegd. Dit zijn de modellen 2a, 2b en 2c. Met deze eerste twee stappen zijn hypothesen 1, hypothese 2, hypothese 3, hypothese 5 en hypothese 6 getoetst.

In de derde stap zijn de interactietermen tussen de werkaanstelling van vaders en de autonomie over de indeling van werkuren toegevoegd. Hiermee is hypothese 7 getoetst: de verwachting dat een interactie-effect bestaat tussen de omvang van werkuren van vaders en hun autonomie over de indeling van werkuren. Aanvullend is hiermee hypothese 4 getoetst: de verwachting dat genderrolattituden als mediator functioneren voor de verwachte relatie tussen opleidingsniveau en vaderlijke betrokkenheid. Mediatie houdt in dat een onafhankelijke variabele (X) een relatie heeft met een afhankelijke variabele (Y), maar dat deze relatie *via* een mediator verloopt (M) (Hayes, 2009). Deze toetsing van mediatie is uitgevoerd met de bootstrapfunctie in de PROCESS v3 macro in SPSS met een herhaalde sampling van 5000 (Hayes, 2009). De interactietermen en de toetsing van mediatie zijn weergegeven in modellen 3a, 3b en 3c.

Resultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de analyses gepresenteerd. Allereerst komt een descriptieve weergave van de afhankelijke variabelen aan bod. Vervolgens komt een correlatiematrix van de variabelen aan bod en tot slot de regressieanalyses met hierbij de beantwoording van de hypothesen.

Drie vormen van vaderlijke betrokkenheid

Zoals te zien is in tabel 2 zijn vaders vrij actief in relatie tot ‘spelletjes doen, computeren of tekenen’ met hun kinderen. Hierop geeft meer dan twee derde aan dit soms of meerdere keren per week te doen. In vergelijking geeft bij ‘voorlezen’ meer dan de helft aan dit niet te doen. Met betrekking tot de relatieve verzorging, is voor zowel het ‘naar school, crèche of oppas brengen’ als het ‘wassen en aankleden’ te zien dat vaders aangeven dat deze taken voornamelijk door partners gedaan worden.

Tabel 2: *Descriptieve weergave van antwoorden op vormen van vaderlijke betrokkenheid*

Gemeten variabelen	Activiteiten van positieve interacties		Indirecte verzorging		Warmte en responsiviteit	
	<i>Voorlezen (n=477)</i>	<i>Spelletjes doen, computeren of tekenen (n=480)</i>	<i>Relatief aandeel naar school, crèche of oppas brengen t.o.v. partner (n=383)</i>		<i>Relatief aandeel wassen en aankleden t.o.v. partner (n=265)</i>	
<i>Niet</i>	56.20%	30.40%	Altijd door partner	12.10%	Altijd door partner	12.50%
<i>Soms</i>	18%	38.30%	Meestal door partner	45.40%	Meestal door partner	44.70%
<i>Meerdere keren</i>	25.80%	31.30%	In gelijke mate	33.10%	In gelijke mate	33.70%
			Meestal door mij	6.80%	Meestal door mij	6.80%
			Altijd door mij	2.60%	Altijd door mij	2.30%
Missing	25	22		119		237

Note: de modus van iedere vraag is dikgedrukt weergegeven

Correlaties onafhankelijke en afhankelijke variabelen

In tabel 3 zijn de Spearman correlaties tussen de geanalyseerde onafhankelijke en afhankelijke variabelen weergegeven. Er bestaat een significant positieve correlatie tussen het opleidingsniveau van vaders en hun progressieve genderrolattituden, zoals werd verwacht. Het opleidingsniveau van vaders toont daarnaast een significant positieve correlatie met activiteiten van positieve interacties. Vaders met een hoger opleidingsniveau zijn dus actiever in de activiteiten ‘voorlezen’ en ‘spelletjes spelen, computeren en tekenen’ dan vaders met een lager opleidingsniveau. Daarnaast bestaat er een significant positieve correlatie tussen het opleidingsniveau van vaders en hun betrokkenheid in indirecte verzorging. Dit betekent dat vaders met een hoger opleidingsniveau in relatie tot hun partner relatief meer doen in het ‘naar school, crèche of oppas brengen’ dan vaders met een lager opleidingsniveau.

Naast de correlatie met opleidingsniveau, tonen progressieve genderrolattituden een significant positieve correlatie met activiteiten van positieve interacties. Vaders met progressievere genderrolattituden nemen dus vaker deel in activiteiten van positieve interacties met hun kinderen, dan vaders met minder progressieve genderrolattituden. Tevens zijn progressieve genderrolattituden significant positief gecorreleerd met indirecte verzorging en warmte en responsiviteit. Dit betekent dat vaders met progressievere genderrolattituden in relatie tot hun partner relatief meer doen in het ‘naar school, crèche of oppas brengen’ en het ‘wassen en aankleden’ van hun kinderen dan vaders met minder progressieve genderrolattituden.

De omvang van werkuren van vaders toont slechts één significant positieve correlatie, namelijk met de mate waarin zij betrokken zijn in activiteiten van positieve interacties. Dit betekent dat vaders die meer werken, sterker betrokken zijn in deze vorm van vaderlijke betrokkenheid. Dit is een tegengestelde correlatie dan die werd verwacht. Aanvullend toont de autonomie in indeling van werkuren geen significante correlaties met de andere variabelen.

Tot slot toont tabel 3 dat er significante correlaties bestaan tussen de verschillende vormen van vaderlijke betrokkenheid. Zo hebben ‘activiteiten van positieve interacties’ een zwak positieve correlatie met ‘warmte en responsiviteit’. Daarnaast heeft ‘warmte en responsiviteit’ een matig positieve correlatie met ‘indirecte verzorging’. Uit het overzicht is dus een samenhang te zien onder verschillende variabelen, inclusief enkele vormen van vaderlijke betrokkenheid.

Tabel 3: Tweezijdige Spearman correlaties tussen afhankelijke en onafhankelijke variabelen

		Opleidings niveau (ISCED) vader	Progressieve genderrolattituden	Omvang werkaanstelling vader	Autonomie indeling werkuren	Activiteiten van positieve interacties	Indirecte verzorging	Warmte en responsiviteit
Opleidingsniveau (ISCED) vader	Correlatiecoëfficiënt	1						
	N	-						
Progressieve genderrolattituden	Correlatiecoëfficiënt	.338**	1					
	N	502						
Omvang werkaanstelling vader	Correlatiecoëfficiënt	.035	.045	1				
	N	502	502					
Autonomie indeling werkuren	Correlatiecoëfficiënt	.047	-.014	.060	1			
	N	477	477	477				
Activiteiten van positieve interacties	Correlatiecoëfficiënt	.106*	.141**	.133**	-.038	1		
	N	476	476	476	476	453		
Indirecte verzorging	Correlatiecoëfficiënt	.152**	.238**	-.056	-.064	.037	1	
	N	383	383	383	371	376	383	
Warmte en responsiviteit	Correlatiecoëfficiënt	.109	.210**	-.037	.030	.283**	.375**	1
	N	265	265	265	265	260	264	-

Note: ** Dikgedrukte Spearman correlaties zijn significant op $p < .01$ niveau (tweezijdig)

* Dikgedrukte Spearman correlaties zijn significant op $p < .05$ niveau (tweezijdig)

Regressieanalyses

Algemene beschrijving modellen

In relatie tot activiteiten van positieve interacties is in tabel 4 te zien dat model 1a een significante verklaringskracht heeft $F(6, 469) = 3.5, p = .002$. De toevoeging van de controlevariabelen in model 2a verbetert de verklaringskracht op significante wijze ten opzichte van dit eerste model $F(4, 465) = 16.9, p = .000$. De interactietermen uit model 3a bieden geen significante verbetering van het model $F(3, 462) = 13, p = .815$. Dit betekent dat voor activiteiten van positieve interacties, de variabelen uit de eerste twee modellen een relevante verklaringskracht hebben en dat de interacties tussen de omvang werkaanstelling en autonomie over werkuren geen significante verbetering bieden ten opzichte van de eerste twee modellen.

Voor de tweede vorm van vaderlijke betrokkenheid, indirecte verzorging, is in tabel 5 te zien dat model 1b een significante variatie verklaart $F(6, 376) = 5.1, p = .000$. De controlevariabelen in model 2b tonen een significante verbetering $F(4, 372) = 5.3, p = .001$. De interactietermen uit model 3b bieden geen verbetering $F(3, 369) = 4.3, p = .381$. Ook voor deze vorm van vaderlijke betrokkenheid hebben de variabelen uit de eerste twee modellen een relevante verklaringskracht en bieden de interacties tussen de omvang werkaanstelling en autonomie over werkuren geen significante verbetering van deze verklaringskracht.

Tabel 6 toont dat voor warmte en responsiviteit, model 1c een significante variatie verklaart $F(6, 258) = 2.8, p = .012$. De toevoeging van de controlevariabelen in model 2c toont ook hier een significante verbetering $F(4, 254) = 3, p = .015$. De interactietermen uit model 3c $F(3, 251) = 2.9$, tonen een significantie van $p = .066$. Ook hier bieden de interacties tussen de omvang werkaanstelling en autonomie over werkuren geen significante verbetering ten opzichte van de eerste twee modellen.

Toetsing hypothesen

Tabellen 4, 5 en 6 tonen met één uitzondering geen relatie tussen het opleidingsniveau van vaders en de vormen van vaderlijke betrokkenheid. Alleen de relatie tussen opleidingsniveau en indirecte verzorging (model 1b) is significant. Echter verdwijnt deze significantie bij de toevoeging van de controlevariabelen (model 2b).

Voor hypothese 1 suggereert dit dat, rekening houdend met de leeftijd van vaders, de omvang werkaanstelling van partners, het opleidingsniveau van partners en het gezinsinkomen,

er geen directe relatie bestaat tussen het opleidingsniveau van vaders en hun betrokkenheid in opvoedtaken. Eventuele indirecte relaties worden hieronder toegelicht.

Tabellen 4, 5 en 6 tonen dat progressieve genderrolattituden, gecontroleerd voor overige variabelen, relevant zijn voor alle drie de vormen van vaderlijke betrokkenheid. Zij hebben een significant positieve samenhang met alle drie de vormen van vaderlijke betrokkenheid in alle drie de stappen die voor ieder zijn uitgevoerd. Hypothese 2 (vaders met progressievere genderrolattituden tonen meer vaderlijke betrokkenheid) kan daarmee worden aangenomen. De gestandaardiseerde coëfficiënten van progressieve genderrolattituden zijn het sterkst voor warmte en responsiviteit en indirecte verzorging, en het zwakst voor activiteiten van positieve interacties. Dit suggereert dat hypothese 3 (progressieve genderrolattituden zijn in sterkere mate relevant voor activiteiten van positieve interacties en warmte en responsiviteit dan voor indirecte verzorging), niet kan worden aangenomen.

Vervolgens is getoetst of progressieve genderrolattituden als mediator functioneren tussen opleidingsniveau en vaderlijke betrokkenheid (weergegeven in modellen 3a, 3b en 3c). Voor activiteiten van positieve interacties is sprake van mediatie. De effectgrootte van het gestandaardiseerde indirecte effect is .0189 (CI 95% = .0028 - .0399). Daar waar het directe effect van opleidingsniveau geen significantie toont ($p = .551$). Voor indirecte verzorging is ook sprake van een mediatie. De effectgrootte van het gestandaardiseerde indirecte effect is .0238 (CI 95% = .0039 - .0517). De directe relatie tussen opleidingsniveau en indirecte verzorging toont hier geen significantie ($p = .206$). Voor deze vormen van vaderlijke betrokkenheid, functioneren progressieve genderrolattituden als verklarende mechanisme voor de hogere betrokkenheid van hoogopgeleide vaders. Het opleidingsniveau van vaders speelt daarmee dus geen directe rol voor hun vaderlijke betrokkenheid, maar een indirecte rol via progressieve genderrolattituden.

Voor warmte en responsiviteit speelt opleidingsniveau ook geen directe rol ($p = .844$). Aanvullend bevat de betrouwbaarheidsinterval voor het indirecte effect ($\beta = .0214$) hier de waarde 0 (CI 95% = -.0006 - .0559). Dit betekent dat progressieve genderrolattituden hier niet als mechanisme functioneren voor hoogopgeleide vaders, hoewel progressieve genderrolattituden zelf wel significant positief samenhangen met warmte en responsiviteit.

Hypothese 4 kan daarmee worden aangenomen voor twee van de drie vormen van vaderlijke betrokkenheid (activiteiten van positieve interacties en indirecte verzorging). Voor deze twee vormen zijn vaders met een hoger opleidingsniveau sterker betrokken en wordt deze relatie verklaard door hun progressieve genderrolattituden.

Tabel 4: *Multivariate regressie*

Activiteiten van positieve interacties: 1) voorlezen en 2) spelletjes spelen, computeren en tekenen ($n = 476$)

	Model 1a			Model 2a			Model 3a		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β
Constant	1.078	.203		3.043	.264		3.079	.275	
Opleidingsniveau (ISCED) vader	.000	.000	.033	.000	.000	.030	.000	.000	.029
Progressieve genderrolattituden	.138	.051	.130**	.107	.047	.101*	.109	.047	.102*
Omvang werkaanstelling vader	.007	.002	.143**	.004	.002	.084*	.003	.003	.054
Enigszins autonomie werkuren ^a	-.009	.084	-.006	.004	.075	.002	.010	.075	.006
Redelijk veel autonomie werkuren ^a	-.109	.090	-.064	-.080	.079	-.047	-.089	.081	-.052
Volledige autonomie werkuren ^a	-.034	.112	-.015	-.048	.099	-.021	-.041	.100	-.018
Controlevariabelen									
Leeftijd vader				-.044	.004	-.451***	-.044	.004	-.451***
Omvang werkaanstelling partner				-.001	.003	-.018	-.001	.003	-.016
Opleidingsniveau (ISCED) partner				.000	.000	.108*	.000	.000	.108**
Gezinsinkomen Z waarden				-.049	.044	-.053	-.048	.044	-.052
Interactietermen en mediatie									
Enigszins autonomie*Werkuren gecentreerd							.002	.005	.016
Redelijk veel autonomie* Werkuren gecentreerd							.005	.006	.047
Volledige autonomie*Werkuren gecentreerd							.001	.005	.009
$X \rightarrow M \rightarrow Y^b$							$\beta = \mathbf{0.0189**}$ CI 95% = [.0028 - .0399]		
<i>R square adjusted</i>		.030			.251			.247	
<i>F statistiek ΔR^2</i>		.002			.000			.815	
<i>Df</i>		6			10			13	

Note: Dikgedrukte * zijn significant op $p < .05$ niveau, ** zijn significant op $p < .01$, *** zijn significant op $p < .001$ niveau

a: referentiecategorie is vaders met geen autonomie over indeling van werkuren

b: Toetsing mediatie: Opleidingsniveau (X) \rightarrow Progressieve genderrolattituden (M) \rightarrow Vaderlijke betrokkenheid (Y)

Tabel 5: *Multivariate regressie (vervolg)***Indirecte verzorging:** Relatief aandeel naar school, crèche of oppas brengen ($n = 383$)

	Model 1b			Model 2b			Model 3b		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β
Constant	1.337	.277		1.488	.386		1.394	.399	
Opleidingsniveau (ISCED) vader	.000	.000	.086#	.000	.000	.070	.000	.000	.074
Progressieve genderrolattituden	.282	.068	.216***	.203	.069	.155**	.199	.069	.152**
Omvang werkaanstelling vader	-.003	.003	-.054	-.003	.003	-.052	.001	.005	.018
Enigszins autonomie werkuren ^a	.020	.109	.011	.013	.107	.007	.007	.107	.004
Redelijk veel autonomie werkuren ^a	-.179	.120	-.086	-.176	.118	-.085	-.133	.123	-.064
Volledige autonomie werkuren ^a	-.189	.146	-.071	-.232	.143	-.087	-.249	.144	-.093#
Controlevariabelen									
Leeftijd vader				-.003	.006	-.020	-.003	.006	-.025
Omvang werkaanstelling partner				.016	.004	.232***	.015	.004	.229***
Opleidingsniveau (ISCED) partner				.000	.000	.035	.000	.000	.038
Gezinsinkomen Z waarden				-.054	.062	-.050	-.059	.062	-.054
Interactietermen en mediatie									
Enigszins autonomie*Werkuren gecentreerd							-.008	.008	-.064
Redelijk veel autonomie* Werkuren gecentreerd							-.013	.009	-.096
Volledige autonomie*Werkuren gecentreerd							-.001	.008	-.006
$X > M > Y^b$							$\beta = .0238^{**}$		CI 95% = [.0039 - .0517]
<i>R square adjusted</i>		.061			.100			.100	
<i>F statistiek ΔR^2</i>		.000			.001			.381	
<i>Df</i>		6			10			13	

Note: Dikgedrukte # is significant op een $p < .10$ niveau, * op $p < .05$ niveau, ** op $p < .01$, *** op $p < .001$ niveau

a: referentiecategorie is vaders met geen autonomie over indeling van werkuren

b: Toetsing mediatie: Opleidingsniveau (X) > Progressieve genderrolattituden (M) > Vaderlijke betrokkenheid (Y)

Tabel 6: *Multivariate regressies (vervolg)***Warmte en responsiviteit: Relatief aandeel wassen en aankleden ($n = 265$)**

	Model 1c			Model 2c			Model 3c		
	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>B</i>	<i>SE</i>	β
Constant	1.439	.264		1.863	.363		1.890	.370	
Opleidingsniveau (ISCED) vader	.000	.000	.043	.000	.000	-.021	.000	.000	-.014
Progressieve genderrolattituden	.221	.063	.221**	.155	.066	.155*	.150	.065	.150*
Omvang werkaanstelling vader	-.002	.003	-.048	-.002	.003	-.049	-.002	.005	-.038
Enigszins autonomie werkuren ^a	.130	.103	.089	.133	.102	.091	.127	.101	.087
Redelijk veel autonomie werkuren ^a	.036	.115	.022	.027	.113	.017	.150	.121	.093
Volledige autonomie werkuren ^a	.014	.136	.007	.002	.135	.001	-.006	.134	-.003
Controle variabelen									
Leeftijd vader				-.008	.006	-.084	-.009	.006	-.088
Omvang werkaanstelling partner				.008	.004	.153*	.007	.003	.142*
Opleidingsniveau (ISCED) partner				.000	.000	.101	.000	.000	.094
Gezinsinkomen Z waarden				.030	.060	.035	.027	.060	.032
Interactietermen en mediatie									
Enigszins autonomie*Werkuren gecentreerd							.005	.007	.053
Redelijk veel autonomie*Werkuren gecentreerd							-.017	.008	-.166*
Volledige autonomie*Werkuren gecentreerd							.004	.007	.040
$X \rightarrow M \rightarrow Y^b$							$\beta = .0214$		CI 95% = [-.0006 - .0559]
<i>Adjusted R square</i>		.039			.070			.085	
<i>F statistiek ΔR^2</i>		.012			.015			.066	
<i>Df</i>		6			10			13	

Note: Dikgedrukte # is significant op een $p < .10$ niveau, * op $p < .05$ niveau, ** op $p < .01$, *** op $p < .001$ niveau

a: referentiecategorie is vaders met geen autonomie over indeling van werkuren

b: Toetsing mediatie: Opleidingsniveau (X) \rightarrow Progressieve genderrolattituden (M) \rightarrow Vaderlijke betrokkenheid (Y)

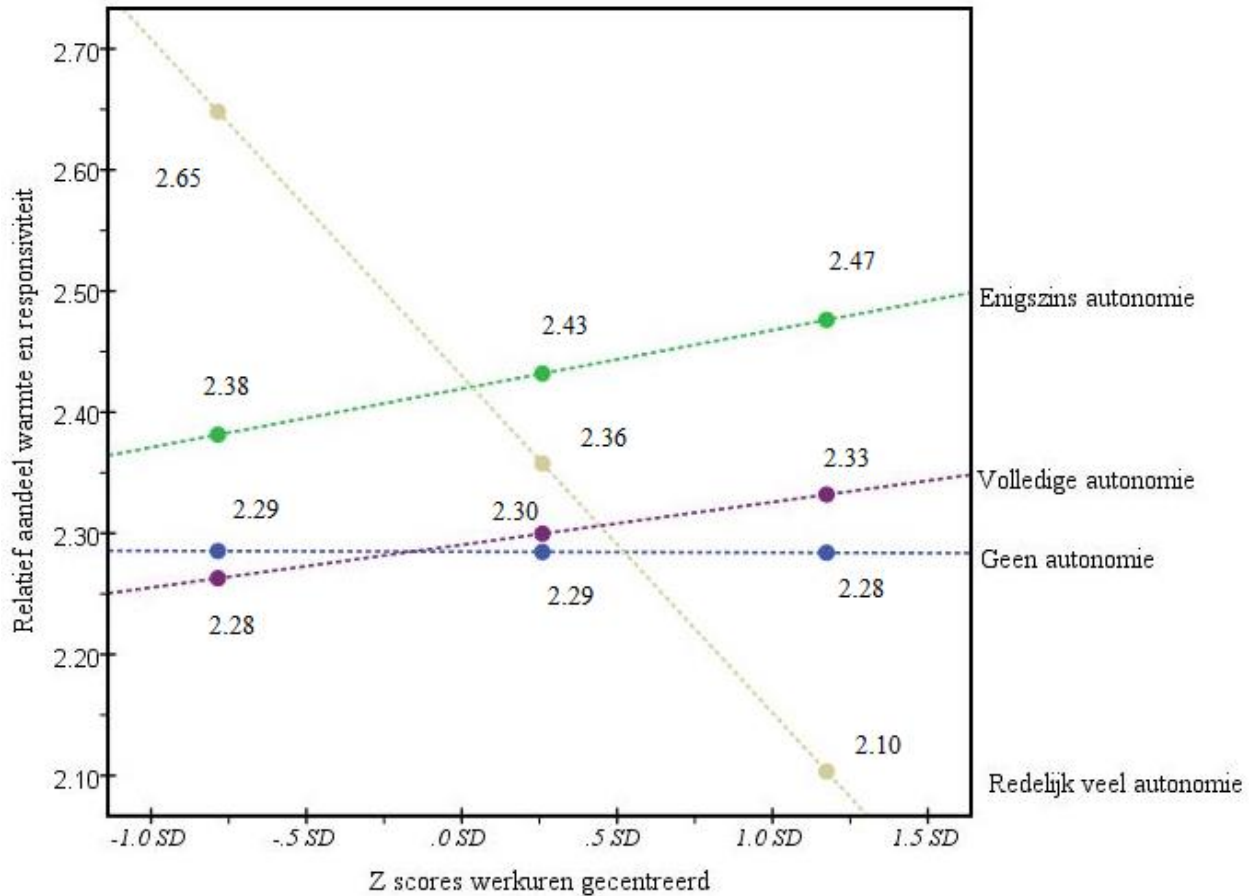
Aanvullend is getoetst wat de relevantie van de omvang van de werkaanstelling van vaders is. De omvang van de werkaanstelling van vaders toont slechts voor activiteiten van positieve interacties een significante relatie (tabel 4). In tegenstelling tot de verwachting van hypothese 5 is deze relatie echter positief. Dit betekent dat, gecontroleerd voor de overige variabelen, vaders met een grotere werkaanstelling, meer betrokken zijn in activiteiten van positieve interacties. Daarmee kan hypothese 5 niet worden aangenomen.

De autonomie over de indeling van werkuren toont alleen met indirecte verzorging een significante relatie. Model 3b in tabel 5 toont dat, gecontroleerd voor overige variabelen (inclusief de interacties tussen autonomie over werkuren en werkuren), vaders met volledige autonomie over de indeling van hun werkuren relatief minder indirecte verzorging bieden aan hun kinderen dan vaders zonder autonomie over de indeling van hun werkuren. Deze relatie wordt significant (op $p = .084$) na de controle voor de interacties tussen autonomie over indeling werkuren en de werkuren van vaders. Op basis hiervan kan dus niet gesteld worden dat vaders met meer autonomie over de indeling van hun werkuren meer vaderlijke betrokkenheid tonen. Hypothese 6 (meer autonomie over de indeling van werkuren hangt samen met meer betrokkenheid van vaders) kan daarmee niet worden aangenomen.

Model 3c in tabel 6 toont dat voor warmte en responsiviteit, gecontroleerd voor de overige variabelen, een interactie-effect bestaat voor vaders met ‘redelijk veel autonomie’ over de indeling van hun werkuren. In figuur 2 is deze interactie weergegeven (hierbij zijn de werkuren van vaders in Z scores uitgedrukt).

De visualisatie toont dat de betrokkenheid die vaders tonen in warmte en responsiviteit weinig verschilt voor vaders met ‘enigszins autonomie’, ‘volledige autonomie’ en ‘geen autonomie’ over de indeling van hun werkuren. Daarnaast toont de visualisatie dat hun betrokkenheid in warmte en responsiviteit weinig variatie heeft op basis van de omvang van hun werkaanstelling. Dit is anders voor vaders die ‘redelijk veel autonomie’ over de indeling van hun werkuren hebben. Deze groep respondenten toont bij werkuren op het 16^e percentiel meer betrokkenheid op warmte en responsiviteit dan de andere groepen (2.65 t.o.v. 2.38, 2.29 en 2.28), daar waar zij op werkuren van het 84^e percentiel minder betrokkenheid tonen dan de andere groepen (2.10 t.o.v. 2.47, 2.33 en 2.28). Dit is interessant omdat de verwachting was dat het verband andersom zou zijn: dat een grotere werkomvang voor vaders *zonder* autonomie over hun werkuren sterker zou samenhangen met minder vaderlijke betrokkenheid.

Figuur 2: Visualisatie interactie omvang werkaanstelling en autonomie over indeling werkuren

Deze uitkomsten suggereren dat de relatie tussen omvang werkaanstelling en betrokkenheid in warmte en responsiviteit voor de groep respondenten met ‘redelijk veel autonomie’ over hun werkuren, deels functioneert op basis van hun autonomie. Voor de overige groepen is dit niet het geval. Hypothese 7 (de relatie tussen de omvang van werkuren en vaderlijke betrokkenheid is afhankelijk van de mate van autonomie die zij over hun werkuren hebben), kan daarmee worden aangenomen voor een specifieke vorm van vaderlijke betrokkenheid en een specifieke groep respondenten: in relatie tot warmte en responsiviteit voor vaders met redelijk veel autonomie over de indeling van hun werkuren.

Discussie

In deze studie is getracht een antwoord te vinden op twee gerelateerde vragen. Ten eerste de vraag wat voor rol werkomstandigheden, opleidingsniveau en persoonlijke attitudes spelen voor de vaderlijke betrokkenheid van Nederlandse vaders. Ten tweede de vraag of de relevantie van deze factoren verschillend is voor verschillende vormen van vaderlijke betrokkenheid.

Betrokkenheid onder vaders: conditionele voorwaarden en beperkingen

Op basis van de gepresenteerde analyse kan geconcludeerd worden dat zowel werkomstandigheden, opleidingsniveau en persoonlijke attitudes relevant zijn voor één of meerdere vormen van vaderlijke betrokkenheid die in deze studie zijn geanalyseerd.

Het opleidingsniveau van vaders blijkt geen directe relevantie te hebben voor hun betrokkenheid in opvoedtaken. Slechts met indirecte betrokkenheid heeft het opleidingsniveau van vaders initieel een significante relatie. Deze relatie verdwijnt echter na toevoeging van de controlevariabelen. Waarschijnlijk ligt de verklaring hiervoor in de omvang werkuren van partners. Vaders met een hoger opleidingsniveau hebben gemiddeld gezien partners met een grotere werkomvang ($r = .165$, deze correlatie is niet gerapporteerd). Deze grotere werkomvang kan voor een gemiddeld grotere werkdruk voor partners zorgen wat tot gevolg kan hebben dat vaders relatief meer doen in indirecte verzorging (Kuo, Volling, & Gonzalez, 2017).

Het opleidingsniveau van vaders heeft wel een indirecte relevantie. Vaders met een hoger opleidingsniveau hebben gemiddeld progressievere genderrolattituden. Deze attitudes tonen positieve relaties met alle drie de vormen van vaderlijke betrokkenheid die hier zijn bestudeerd. Opleidingsniveau blijkt daarmee een ondersteunende voorwaarde voor progressieve attitudes en daarmee indirect vaderlijke betrokkenheid. De relevantie van genderrolattituden spreekt resultaten van Gaunt (2006) tegen en reflecteert inzichten van Chatard en Selimbegovic (2007) en Goldscheider et al. (2015). Daarnaast sluit de relatie tussen progressieve genderrolattituden en opleidingsniveau aan bij de stelling dat deze attitudes een ‘klasse-gebaseerd ideaal’ zijn (Sani & Treas, 2016, p. 1085).

De genderrolattituden van vaders is de enige variabele die in alle gevallen een significante relatie toont met alle drie de vormen van vaderlijke betrokkenheid. Dit ondersteunt posities van onderzoekers zoals Keizer (2015) en Lamb en Tamis-LeMonda (2004), die stellen dat persoonlijke attitudes van vaders een centrale plaats verdienen in onderzoek naar vaderlijke betrokkenheid.

De werkomstandigheden van vaders tonen in deze studie een aantal onverwachte relaties. Zo toont de analyse dat vaders met een grotere werkaanstelling actiever zijn in activiteiten van positieve interacties. De omvang van de werkaanstelling van vaders functioneert dus niet per definitie als een beperking voor hun betrokkenheid in opvoedtaken. Mogelijk functioneert hun werkdruk juist als een motivatie om actiever te zijn in interacties met hun kinderen in de beperkte tijd die zij met hen hebben. Dit zou verklaard kunnen worden door het toenemende belang dat vaders, in *hun rol als vader*, (h)erkennen in hun functie als verzorger *en* kostwinnaar (Harrington, van Deusen, & Fraone, 2013). Dit spreekt resultaten van Coverman (1985) en Hofferth (2003) tegen en sluit aan bij de stelling van Hook en Wolfe (2012) dat de dichotomie tussen een ‘goede kostwinnaar’ en een ‘actieve verzorger’ overtrokken blijkt (p. 13).

Aanvullend kan geconcludeerd worden dat meer autonomie over de indeling van werkuren niet per definitie meer betrokkenheid bewerkstelligd. Zo tonen vaders met volledige autonomie over de indeling van hun werkuren minder relatieve betrokkenheid in indirecte verzorging dan vaders zonder enige autonomie over hun werkuren. Daarnaast tonen vaders met redelijk veel autonomie over hun werkuren minder betrokkenheid in warmte en responsiviteit dan vaders zonder enige autonomie over hun werkuren, naarmate wanneer zij meer uren werken. Dit spreekt de verwachtingen tegen die geformuleerd waren op basis van het werk van Byron (2005), Hook (2012) en Verhoef et al. (2016).

Een mogelijke verklaring kan zijn dat binnen de categorie van vaders met ‘redelijk veel autonomie’ over de indeling van werkuren, een overrepresentatie bestaat van vaders die in organisaties werken waarin een sterk competitieve arbeidsethiek heerst. Deze categorie van vaders zou dan buitenproportioneel veel kunnen kampen met een situatie waarin zij, hoewel zij veel autonomie over de indeling van hun werkuren hebben, tegelijkertijd snel een sterk stigma zouden ervaren wanneer hun werk niet hun overduidelijke prioriteit is. Kossek en Lautsch (2017) pleiten er daarom voor dat in onderzoek naar het effect van autonomie- en flexibiliteitsregelingen, naar specifieke arbeidsvelden wordt gekeken. Hiermee zouden verfijnde verschillen in werk gerelateerde normen opgespoord kunnen worden.

Ten tweede zou er een statistische verklaring kunnen zijn voor het interactie-effect dat wel is gevonden en de interactie-effecten die *niet* zijn gevonden. Zo zijn er in totaal slechts 58 respondenten die ‘volledige autonomie’ over de indeling van hun werkuren hebben. Dit lage aantal respondenten heeft mogelijk bijgedragen aan het zeer lage verschil dat is gevonden tussen

hun betrokkenheid in warmte en responsiviteit en die van vaders die *geen* autonomie over hun werkuren hebben.

Vaderlijk betrokken zijn: theoretische en conceptuele reflecties

De studie bevestigt dat karakteristieken van zowel de vader als overige gezinsleden relevant zijn in de bestudering van vaderlijke betrokkenheid. Zo blijken de leeftijd van vaders, de werkaanstelling van partners en het opleidingsniveau van partners relevant te zijn voor één of meerdere vormen van vaderlijke betrokkenheid. Daarmee bestaat de vader en ‘zijn’ betrokkenheid niet in isolatie, maar als onderdeel van een onderling verbonden familiesysteem (Cabrera et al., 2014).

Zo kan de relevantie van het opleidingsniveau van partners mogelijk verklaard worden door hun persoonlijke attituden. Het is waarschijnlijk dat partners met een hoger opleidingsniveau progressievere genderrolattituden hebben (Goldscheider et al., 2015). Daarmee kan het zijn dat zij meer verwachten van vaders en het minder noodzakelijk achten om als ‘gatekeeper’ te functioneren (Allen & Hawkins, 1999; Gaunt, 2007). Om een dergelijke verklaring te toetsen is het echter noodzakelijk om zowel attituden van vaders als van moeders te betrekken in onderzoek (zie bijvoorbeeld Gaertner et al., 2007).

De grotere relatieve betrokkenheid van vaders in indirecte verzorging en warmte en responsiviteit naarmate partners een grotere werkaanstelling hebben is tevens ook een interessante vondst. Ook dit zet aan tot het betrekken van zowel vader- als partnerkarakteristieken in onderzoek naar vaderlijke betrokkenheid in opvoedtaken. Het is hierbij namelijk nog maar de vraag of deze vaders *meer* doen omdat van hen bijvoorbeeld meer verwacht wordt, of dat hun partners, naarmate deze een grotere werkomvang hebben, *minder* doen (zie Craig, 2006).

Ten tweede bevestigt de studie dat vaderlijke betrokkenheid het best als een multidimensionaal concept kan worden behandeld. Vaders tonen verschillende maten van betrokkenheid in de verschillende vormen van vaderlijke betrokkenheid, en deze vormen hoeven niet allen met elkaar gerelateerd te zijn, zoals ook Pleck (2010) benadrukt. Daarnaast toont de studie dat een dergelijke conceptualisatie ook zijn vruchten afwerpt bij het bestuderen van verklarende variabelen. Daar waar de genderrolattituden van vaders een zeer algemene rol hebben, tonen hun werkomstandigheden specifiekere relevanties. Dit zet aan tot het verder toetsen van potentiële dimensie-specifieke verklaringen (Cabrera et al., 2014).

Zo is het interessant om te bestuderen hoe werkomstandigheden en genderrolattituden functioneren in relatie tot de twee dimensies van de Pleck conceptualisatie (2010) die hier niet getoetst zijn: controle en proces-verantwoordelijkheid. Dit kan inzichtelijk maken of deze vormen van vaderlijke betrokkenheid wel of niet beperkt worden door werkdruk en of zij ook gestimuleerd worden door progressieve genderrolattituden. Het gebruik van meerdere dimensies maakt het mogelijk om duidelijker te maken wat voor vormen van vaderlijke betrokkenheid relatief afhankelijk of juist onbeweegbaar zijn ten opzichte van deze invloeden.

In relatie tot het analytische onderscheid tussen agency en structurele condities, zijn vooral de uitkomsten van de werkomstandigheden van vaders interessant. Een grote werkomvang, en minder autonomie over werkuren, blijken niet vanzelfsprekend als een beperkende conditie te functioneren voor de betrokkenheid die vaders tonen in opvoedtaken. Dit zet aan tot verdere bestudering van de manieren waarop vaders als actoren in staat zijn om ruimte te creëren voor betrokkenheid in twee verschillende sferen die elkaar niet hoeven te beperken (Elder-Vass, 2010).

Sociaal maatschappelijke reflecties: implicaties voor praktijk en beleid

Concluderend vanuit deze studie kunnen de volgende overwegingen voor praktijk en beleid worden gegeven. De flexibiliteit in de indeling van werkuren, of de afwezigheid hiervan, toont geen vanzelfsprekende relatie met vaderlijke betrokkenheid. Echter is duidelijk dat een hogere werkomvang van partners samenhangt met een hogere relatieve betrokkenheid van vaders.

Het succes van verlof- of flexibiliteitsregelingen voor vaders kan daarmee deels afhankelijk zijn van de arbeidsparticipatie en daarmee inkomsten van hun partners. Vaderschapsverlof wordt namelijk onder andere moeizaam opgepakt omdat de financiële vergoeding niet voldoende is (Almqvist, 2008; O'Brien et al., 2007). Wanneer het voor partners en vaders mogelijk is om een verantwoordelijkheid te delen wat betreft de financiële voorziening van het gezin, kan dit ook een gedeelde verantwoordelijkheid in opvoedtaken stimuleren. Echter zal hiervoor, naast de "*masculinization of women's work patterns*" ook een "*feminization of men's care patterns*" nodig zijn (Craig, 2006, p. 274) zodat vaders daadwerkelijk *meer* doen en hun partners niet slechts *minder*.

Het gebruik van interventies zou het belang van de vader in de opvoeding duidelijk kunnen maken in gezinnen waar vaders relatief weinig betrokkenheid tonen. Het betrekken van vaders in interventies is echter moeilijk (Panter-Brick et al., 2014). Sicouri et al. (2018)

concludeerden dat vaders interventies veelal als ‘moeder centrisch’ ervaren en dat zij zichzelf veelal als tweederangs verzorgers zagen. Informatiecampagnes en interventies die vaderlijke betrokkenheid willen stimuleren zouden er daarom goed aan doen om zich op de familie als geheel te richten. In hun boodschap moet het complementaire belang van beide ouders centraal staan (zie Pruett, Pruett, Cowan, & Cowan, 2017). Zo kunnen vaders niet slechts via hun partner, maar op een directe wijze betrokken worden (Sicouri et al., 2018). Ook voor de kinderen is dit relevant. Onderlinge samenwerking tussen ouders en de mate van vertrouwen die een vader heeft in zijn eigen handelen *als vader*, zijn namelijk belangrijke voorspellers voor zijn betrokkenheid (Fagan & Palkovitz, 2011; Fox, Nordquist, Billen, & Savoca, 2015).

Limitaties en suggesties voor toekomstig onderzoek

Zoals iedere studie zat deze studie ook niet zonder beperkingen. Ten eerste betreft de geanalyseerde data een ‘snapshot’. Op basis hiervan kunnen geen causale relaties vastgesteld worden. Longitudinaal onderzoek kan hiervoor een oplossing bieden. Dergelijk onderzoek kan inzicht verkrijgen op de transities die de onderlinge relaties tussen ouders en kinderen door de tijd ervaren (Perry-Jenkins, Newkirk, & Ghunney, 2013; Roy, 2014). Daarnaast zijn longitudinale studies geschikt voor de reden dat de leeftijd van kinderen relevant kan zijn voor vaderlijke betrokkenheid. Zo vonden Holland de Graaf et al. (2018) dat ouders minder tijd spenderen met, en minder weten van de dagelijkse activiteiten van, hun kinderen naarmate kinderen ouder worden.

Ten tweede is het betrekken van de gender van kinderen ook relevant in toekomstig onderzoek. Zo toonden Manlove en Vernon-Feagans (2002) dat vaders significant meer beschikbaar zijn voor hun zoons dan hun dochters en heeft Levy-Shiff (1994) aangetoond dat vaders sterker betrokken zijn bij de opvoeding van zonen dan dochters.

Ten derde zijn in deze studie slechts zelfrapportages geanalyseerd. Het aanvullend afnemen van observaties in toekomstig onderzoek zou een verbetering zijn. Het gebruik van beide methoden maakt vergelijkingen mogelijk tussen deze meetvormen. Daarnaast zijn observaties beter in staat om de kwalitatieve inhoud van interacties bloot te leggen; een karakteristiek van vaderlijke betrokkenheid die mogelijk belangrijker is dan de kwantiteit wanneer het gaat om de sociaalemotionele ontwikkeling van kinderen (zie Cabrera, Volling, & Barr, 2018).

Ten vierde kunnen verfijndere analyses van werk gerelateerde factoren meer opheldering bieden over de rol die werkomstandigheden spelen. Het betrekken van zowel de werkautonomie van vaders en partners, als de dominante werknormen van de arbeidsvelden en organisaties waarin zij werken en hun werkschema's, kan duidelijker maken hoe zij hun betrokkenheid in opvoedtaken afstemmen op werk gerelateerde eisen waar zij beide mee te maken hebben (Hook, 2012; Hook & Wolfe, 2012; Kossek & Lautsch, 2017).

Tot slot is een laatste beperking dat de huidige studie een analyse van data uit 2002 betrof. Daarmee zijn de uitkomsten van de analyses niet representatief voor de huidige staat van vaderlijke betrokkenheid in Nederland. Dit zet aan tot onderzoek met recentere data. Alleen dan kunnen gepaste interventies worden vormgegeven. Deze studie kan in ieder geval in theoretisch en conceptueel opzicht hiervoor als inspiratie dienen.

Conclusie

De huidige studie heeft inzichtelijk proberen te maken hoe het opleidingsniveau, de werkomstandigheden en de persoonlijke attitudes van Nederlandse vaders gerelateerd zijn aan hun mate van betrokkenheid in opvoedtaken. De studie bevestigt dat vaderlijke betrokkenheid als multidimensionaal fenomeen dient te worden beschouwd zoals benadrukt door Pleck (2010). Daarnaast toont de studie dat progressieve genderrolattituden van vaders een belangrijke verklaring zijn voor de variatie in alle drie de vormen van vaderlijke betrokkenheid en dat opleidingsniveau geen directe relevantie heeft maar via genderrolattituden een ondersteunende rol speelt. Daarentegen heeft een grotere werkaanstelling geen vanzelfsprekende beperkende invloed op vaderlijke betrokkenheid. Dit zet aan tot verdere studie van de wijze waarop vaders betrokkenheid in hun werk- en familielevens weten te balanceren (Kuo et al., 2017). Tot slot draagt de studie bij aan het inzicht dat een vader en 'zijn' betrokkenheid, onderdeel zijn van een onderling afhankelijk systeem en deze als zodanig bestudeerd dienen te worden (Cabrera et al., 2014; Cabrera et al., 2018).

Literatuur

- Allen, S. M., & Hawkins, A. J. (1999). Maternal Gatekeeping: Mothers' Beliefs and Behaviors That Inhibit Greater Father Involvement in Family Work. *Journal of Marriage and the Family*, 61(1), 199. <https://doi.org/10.2307/353894>
- Almqvist, A. (2008). Why Most Swedish Fathers and Few French Fathers Use Paid Parental Leave: An Exploratory Qualitative Study of Parents. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*, 6(2), 192-200. doi:10.3149/fth.0602.192
- Altintas, E. (2016). The Widening Education Gap in Developmental Child Care Activities in the United States, 1965-2013. *Journal of Marriage and Family*, 78(1), 26-42. doi:10.1111/jomf.12254
- Belle, J. V. (2016, October 20). Do Family Leave Policies in Europe Encourage Paternity Leave? Retrieved March 16, 2019, from https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1666.html
- Belsky, J., & Jaffee, S. (2006). The multiple determinants of parenting. In D. Cicchetti, & D. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology: Vol. 3. Risk, disorder, and adaptation* (2nd ed., pp. 38–85). New York, NY: Wiley.
- Benner, A. D., & Kim, S. Y. (2010). Understanding Chinese American adolescents' developmental outcomes: Insights from the family stress model. *Journal of Research on Adolescence*, 20, 1 – 12.
- Boll, C., Leppin, J., & Reich, N. (2013). Paternal childcare and parental leave policies: Evidence from industrialized countries. *Review of Economics of the Household*, 12(1), 129-158. doi:10.1007/s11150-013-9211-z
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic Status and Child Development. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 371-399. doi:10.1146/annurev.psych.53.100901.135233

- Byron, K. (2005). A meta-analytic review of work–family conflict and its antecedents. *Journal of Vocational Behavior*, 67(2), 169-198. doi:10.1016/j.jvb.2004.08.009
- Cabrera, N. J., Fitzgerald, H., Bradley, R., & Roggman, L. (2014). The Ecology of Father-Child Relationships: An Expanded Model. *Journal of Family Theory & Review*, 6(4), 336-354. Retrieved from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jftr.12054>.
- Cabrera, N. J. & Tamis-LeMonda, C. S. (Eds.) (2013). *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (2nd edition). New York, NY: Routledge.
- Cabrera, N. J., Volling, B. L., & Barr, R. (2018). Fathers Are Parents, Too! Widening the Lens on Parenting for Children’s Development. *Child Development Perspectives*, 12(3), 152–157. <https://doi.org/10.1111/cdep.12275>
- Casper, L. M., & O’Connell, M. (1998). Work, Income, the Economy, and Married Fathers as Child-Care Providers. *Demography*, 35(2), 243. doi:10.2307/3004055
- Castillo, J., Welch, G. W., & Sarver, C. (2011). Fathering: The relationship between fathers' residence, fathers' Sociodemographic characteristics, and father involvement. *Maternal and Child Health Journal*, 15(8), 1342-1349. <https://doi.org/10.1007/s10995-010-0684-6>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2017, December 12). Niveau ISCED 2011. Retrieved February 5, 2019, from <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/classificaties/onderwijs-en-beroepen/isced/niveau-isced-2011>
- Chatard, A., & Selimbegovic, L. (2007). The Impact of Higher Education on Egalitarian Attitudes and Values: Contextual and Cultural Determinants. *Social and Personality Psychology Compass*, 1(1), 541-556. doi:10.1111/j.1751-9004.2007.00024.x
- Craig, L. (2006). Does Father Care Mean Fathers Share? *Gender & Society*, 20(2), 259–281. <https://doi.org/10.1177/0891243205285212>

- Conger, R. D., Wallace, L. E., Sun, Y., Simons, R. L., McLoyd, V. C., & Brody, G. (2002). Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stress model. *Developmental Psychology*, *38*, 179 – 193.
- Conger, R. D., Conger, K. J., & Martin, M. J. (2010). Socioeconomic Status, Family Processes, and Individual Development. *Journal of Marriage and Family*, *72*(3), 685-704. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00725.x
- Coverman, S. (1985). Explaining Husbands Participation in Domestic Labor. *The Sociological Quarterly*, *26*(1), 81-97. doi:10.1111/j.1533-8525.1985.tb00217.x
- Deutsch, F. M., Lussier, J. B., & Servis, L. J. (1993). Husbands at home: Predictors of paternal participation in childcare and housework. *Journal of Personality and Social Psychology*, *65*(6), 1154-1166. doi:10.1037/0022-3514.65.6.1154
- Dykstra, P.A., Kalmijn, M., Knijn, T. C. M., Komter, A. E., Liefbroer, A. C., Mulder, C. H. (2005). Codebook of the Netherlands Kinship panel study. Wave 1, Version 1. NKPS Working Paper No. 4, Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute, The Hague, the Netherlands.
- Elder-Vass, D. (2010). *The Casual Power of Social Structures: Emergence, Structure and Agency*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- England, P., & Srivastava, A. (2013). Educational differences in US parents' time spent in child care: The role of culture and cross-spouse influence. *Social Science Research*, *42*, 971–988. doi:10.1016/j.ssresearch.2013.03.003
- Fagan, J., & Lee, Y. (2012). Effects of fathers' and mothers' cognitive stimulation and household income on toddlers' cognition: Variations by family structure and child risk. *Fathering*, *10*, 140–158.

- Fagan, J., & Palkovitz, R. (2011). Coparenting and Relationship Quality Effects on Father Engagement: Variations by Residence, Romance. *Journal of Marriage and Family*, 73(3), 637–653. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2011.00834.x>
- Fleetwood, S. (2007). Why work–life balance now? *The International Journal of Human Resource Management*, 18(3), 387-400. doi:10.1080/09585190601167441
- Fox, G. L., Nordquist, V. M., Billen, R. M., & Savoca, E. F. (2015). Father Involvement and Early Intervention: Effects of Empowerment and Father Role Identity. *Family Relations*, 64(4), 461–475. <https://doi.org/10.1111/fare.12156>
- Gaertner, B. M., Spinrad, T. L., Eisenberg, N., & Greving, K. A. (2007). Parental Childrearing Attitudes as Correlates of Father Involvement During Infancy. *Journal of Marriage and Family*, 69(4), 962-976. doi:10.1111/j.1741-3737.2007.00424.x
- Gaunt, R. (2006). Biological Essentialism, Gender Ideologies, and Role Attitudes: What Determines Parents' Involvement in Child Care. *Sex Roles*, 55(7-8), 523-533. doi:10.1007/s11199-006-9105-0
- Gaunt, R. (2007). Maternal Gatekeeping. *Journal of Family Issues*, 29(3), 373–395. <https://doi.org/10.1177/0192513X07307851>
- Generations & Gender Programme. (n.d.). About / Background. Retrieved March 9, 2019, from <https://www.ggp-i.org/about/background/>
- Generations & Gender Programme. (n.d.). Participants. Retrieved June 1, 2019, from <https://www.ggp-i.org/participants/>
- Goldscheider, F., Bernhardt, E., & Lappegård, T. (2015). The Gender Revolution: A Framework for Understanding Changing Family and Demographic Behavior. *Population and Development Review*, 41(2), 207-239. doi:10.1111/j.1728-4457.2015.00045.x

- Goldscheider, F., Goldscheider, C., & Rico-Gonzalez, A. (2014). Gender Equality in Sweden. *Journal of Family Issues*, 35(7), 892-908. doi:10.1177/0192513x14522236
- Harrington, B., Van Deusen, F., Fraone, JS. (2013) *The new dad: A work (and life) in progress*. MA: Boston College: Center for Work & Family.
- Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical Mediation Analysis in the New Millennium. *Communication Monographs*, 76(4), 408-420. doi:10.1080/03637750903310360
- Hofferth, S. L. (2003). Race/Ethnic Differences in Father Involvement in Two-Parent Families. *Journal of Family Issues*, 24(2), 185-216. doi:10.1177/0192513x02250087
- Holland de Graaf, J. V., Hoogenboom, M., Roos, S. D., & Bucx, F. (2018). Socio-demographic Correlates of Fathers and Mothers' Parenting Behaviors. *Journal of Child and Family Studies*, 27(7), 2315-2327. doi:10.1007/s10826-018-1059-7
- Hook, J. L. (2012). Working on the Weekend: Fathers Time With Family in the United Kingdom. *Journal of Marriage and Family*, 74(4), 631-642. doi:10.1111/j.1741-3737.2012.00986.x
- Hook, J. L., & Wolfe, C. M. (2012). New Fathers? *Journal of Family Issues*, 33(4), 415-450. doi:10.1177/0192513x11425779
- Jong, N. D. (2018, February 23). Vijf dagen vaderschapsverlof alleen weggelegd voor happy few. Retrieved February 16, 2019, from <https://www.ad.nl/binnenland/vijf-dagen-vaderschapsverlof-alleen-weggelegd-voor-happy-few~a8677afa/>
- Kalil, A. (2014). Inequality Begins at Home: The Role of Parenting in the Diverging Destinies of Rich and Poor Children. *National Symposium on Family Issues Families in an Era of Increasing Inequality*, 63-82. doi:10.1007/978-3-319-08308-7_5

- Kalil, A., Ryan, R., & Corey, M. (2012). Diverging Destinies: Maternal Education and the Developmental Gradient in Time With Children. *Demography*, 49(4), 1361-1383. doi:10.1007/s13524-012-0129-5
- Keizer, R. (2015). Which men become involved fathers? The impact of men's own attitudes on paternal involvement in the Netherlands. *International Review of Sociology*, 25(3), 359-372. doi:10.1080/03906701.2015.1078531
- Koeleman, D., & Moerman, T. (2018, June 17). Vaderschapsverlof te kort: Hoe belangrijk zijn vaders vlak na de geboorte? Retrieved February 16, 2019, from <https://www.nu.nl/weekend/5314715/vaderschapsverlof-kort-belangrijk-vaders-vlak-geboorte.html>
- Kossek, E. E., & Lautsch, B. A. (2018). Work–Life Flexibility for Whom? Occupational Status and Work–Life Inequality in Upper, Middle, and Lower Level Jobs. *Academy of Management Annals*, 12(1), 5-36. doi:10.5465/annals.2016.0059
- Kuo, P. X., Volling, B. L., & Gonzalez, R. (2018). Gender role beliefs, work–family conflict, and father involvement after the birth of a second child. *Psychology of Men & Masculinity*, 19(2), 243–256. <https://doi.org/10.1037/men0000101>
- Lamb, M. E., & Tamis-LeMonda, C. S. (2004). The Role of the Father: An Introduction. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (pp. 1-31). Hoboken, NJ: Wiley.
- Lamb, M. E., & Lewis, C. (2010). The development and significance of father–child relationships in two-parent families. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th ed., pp. 94–153). Hoboken, NJ: Wiley.
- Lareau, A. (2002). Invisible Inequality: Social Class and Childrearing in Black Families and White Families. *American Sociological Review*, 67(5), 747. doi:10.2307/3088916

- Leeuw, E.D., & Heer, W., 2002. Trends in household survey nonresponse: a longitudinal and international comparison. In: R.M. Groves, D.A. Dillman, J.L. Eltinge, and R.J.A. Little, (eds). *Survey nonresponse*. New York, NY: Wiley, 41–54.
- Levy-Shiff, R. (1994). Individual and contextual correlates of marital change across the transition to parenthood. *Developmental Psychology*, 30(4), 591-601. doi:10.1037/0012-1649.30.4.591
- Manlove, E. E., & Vernon-Feagans, L. (2002). Caring for infant daughters and sons in dual-earner households: Maternal reports of father involvement in weekday time and tasks. *Infant and Child Development*, 11(4), 305-320. doi:10.1002/icd.260
- McKelley, R. A., & Rochlen, A. B. (2016). Furthering fathering: What we know and what we need to know. *APA Handbook of Men and Masculinities.*, 525–549. <https://doi.org/10.1037/14594-024>
- McLanahan, S. (2004). Diverging destinies: How children are faring under the second demographic transition. *Demography*, 41, 607–627. <https://doi.org/10.1353/dem.2004.0033>
- O'Brien, M., Brandth, B., & Kvande, E. (2007). Fathers, Work And Family Life. *Community, Work & Family*, 10(4), 375-386. doi:10.1080/13668800701574971
- Panter-Brick, C., Burgess, A., Eggerman, M., McAllister, F., Pruett, K., & Leckman, J. F. (2014). Practitioner Review: Engaging fathers - recommendations for a game change in parenting interventions based on a systematic review of the global evidence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(11), 1187–1212. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12280>
- Paquette, D., Bolté, C., Turcotte, G., Dubeau, D., & Bouchard, C. (2000). A new typology of fathering: Defining and associated variables. *Infant and Child Development*, 9(4), 213-230. doi:10.1002/1522-7219(200012)9:43.0.co;2-0

- Parke, R. D., Coltrane, S., Duffy, S., Buriel, R., Dennis, J., Powers, J., French, S., & Widaman, K. F. (2004). Economic stress, parenting, and child adjustment in Mexican American and European American families. *Child Development, 75*, 1632 – 1656.
- Perry-Jenkins, M., Newkirk, K., & Ghunney, A. K. (2013). Family Work Through Time and Space: An Ecological Perspective. *Journal of Family Theory & Review, 5*(2), 105–123. <https://doi.org/10.1111/jftr.12011>
- Planalp, E. M., & Braungart-Rieker, J. M. (2016). Determinants of father involvement with young children: Evidence from the early childhood longitudinal study–birth cohort. *Journal of Family Psychology, 30*(1), 135-146. doi:10.1037/fam0000156
- Pleck, J. H. (1997). Paternal involvement: Levels, sources and consequences. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (3rd ed., pp. 66–103, 325–332). New York: Wiley.
- Pleck, J. H. (2007). Why Could Father Involvement Benefit Children? Theoretical Perspectives. *Applied Developmental Science, 11*(4), 196-202. doi:10.1080/10888690701762068
- Pleck, J. H. (2010). Paternal involvement: Revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th ed., pp. 58–93). Hoboken, NJ: Wiley.
- Porpora, D. V. (1989). Four Concepts of Social Structure . *Journal for the Theory of Social Behaviour, 19*(2), 195–211. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.1989.tb00144.x>
- Pruett, M. K., Pruett, K., Cowan, C. P., & Cowan, P. A. (2017). Enhancing Father Involvement in Low-Income Families: A Couples Group Approach to Preventive Intervention. *Child Development, 88*(2), 398–407. <https://doi.org/10.1111/cdev.12744>

- Rijksoverheid. (2019, January 29). Geboorteverlof voor partners. Retrieved February 23, 2019, from <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/geboorteverlof-en-partnerverlof/plannen-met-geboorteverlof-voor-partners>
- Roeters, A., Lippe, T. V., & Kluwer, E. S. (2009). Parental Work Demands and the Frequency of Child-Related Routine and Interactive Activities. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1193-1204. doi:10.1111/j.1741-3737.2009.00663.x
- Roy, K. (2014). Fathering From the Long View: Framing Personal and Social Change Through Life Course Theory. *Journal of Family Theory & Review*, 6(4), 319–335. <https://doi.org/10.1111/jftr.12050>
- Sani, G. M., & Treas, J. (2016). Educational Gradients in Parents Child-Care Time Across Countries, 1965-2012. *Journal of Marriage and Family*, 78(4), 1083-1096. doi:10.1111/jomf.12305
- Sicouri, G., Tully, L., Collins, D., Burn, M., Sargeant, K., Frick, P., ... Dadds, M. (2018). Toward Father-friendly Parenting Interventions: A Qualitative Study. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 39(2), 218–231. <https://doi.org/10.1002/anzf.1307>
- Sigle-Rushton, W., Goisis, A., & Keizer, R. (2013). Fathers and fatherhood in the European Union. In N. J. Cabrera, & C. S. Tamis-LeMonda (Eds.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary Perspectives* (2nd ed., pp. 81–96). New York, NY: Routledge.
- Smith, A. J., & Williams, D. R. (2007). Father-friendly legislation and paternal time across Western Europe. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 9(2), 175-192. doi:10.1080/13876980701311604

- Solantaus, T., Leinonen, J., & Punamaki, R. L. (2004). Children's mental health in times of economic recession: Replication and extension of the family economic stress model in Finland. *Developmental Psychology, 40*, 412 – 429.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Tanaka, S., & Waldfogel, J. (2007). Effects Of Parental Leave And Work Hours On Fathers' Involvement With Their Babies. *Community, Work & Family, 10*(4), 409-426. doi:10.1080/13668800701575069
- Verhoef, M., Roeters, A., & Lippe, T. V. (2016). Couples' Work Schedules and Child-Care Use in the Netherlands. *Journal of Child and Family Studies, 25*(4), 1119-1130. doi:10.1007/s10826-015-0289-1
- Verhoeven, M., Junger, M., Aken, C. V., Deković, M., & Aken, M. A. (2007). Parenting During Toddlerhood. *Journal of Family Issues, 28*(12), 1663-1691. doi:10.1177/0192513x07302098

Notes:

¹ In de codering van de ISCED 2011 krijgen mensen die een masterprogramma hebben voltooid op een universiteit een waarde van 750 en krijgen mensen die een bachelor hebben voltooid op de universiteit een waarde van 650. Hier is het middelpunt tussen deze waarden gebruikt omdat het niet duidelijk is uit de NKPS vragenlijst of dat mensen een master of een bachelor hebben afgerond op de universiteit.